

Juristieksami seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Eelnõuga on kavas sätestada juristieksami nõue, hindamaks õigusametisse või -elukutsesse kandideerija võimet rakendada oma töös Eestis kehtivat õigust õigusteaduse magistri tasemel. Õigusamet või -elukutse on eelnõu tähenduses kohtunik, kohtunõunik, vandeadvokaat, vandeadvokaadi abi, prokurör, notar, notari asendaja, kohtutäitur, kohtutäituri abi ning pankrotihaldur.

Juristieksam lahendab probleemi reguleeritud õigusametite ja -kutsete erialase lävendiga. Kehtiv õigus näeb selleks ette õigusteaduse magistri kvalifikatsiooni. Paraku on selle sisu liiga ebaühtlane. Pole ühtset arusaama hädavajalike õppeainete loetelust ja mahust – erinevalt näiteks arstiõppest. Bakalaureuseõpe võib olla läbitud üldse muul erialal (näiteks läbib infotehnoloog 1-aastase IT-õiguse magistri õppe ja võib seega kandideerida kohtunikuks). Õigusmagistri õpe ei lõpe Eestis reeglina stuudiumi kokku võtva magistrieksamiga. Välismaal õppinu ei pruugi Eesti õigust piisavalt või üldse tunda.

Selle tõttu on kõigi praeguste ameti- ja kutseeksamite põhiosaks saanud üldine magistritasemele vastavuse hindamine. Kõigis neis ametites ja kutsetes on kehtestatud erineva põhjalikkusega eksamiprogrammid.

Juristieksam võimaldab tänaste ameti- ja kutseeksamite üldosa korraldada ühiselt, et hinnata ühisele lävendile vastavust – kandidaadi võimet rakendada Eesti õigust õigusmagistri tasemel. Seniste ameti- ja kutseeksamite eesmärk muutub ja maht väheneb.

Kui juristieksam on mõeldud ühiseks lävendieksamiks, siis ameti- või kutseksam keskenduks ameti- või kutsepetsiifikale ning sellega hinnatakse kandidaadi võimet vastavas ametis või kutses edukalt toime tulla. Ameti- või kutseksamid jääksid ühtlasi konkursi- ehk võistluseksamiks (v.a. advokaatidel ja pankrotihalduritel, kelle arv ei ole kindlaks määratud).

Juristieksamit korraldaksid tänased eksamikomisjonid ühiselt. Ühiskomisjoni teenindaks Riigikohtu vastav osakond, kes praegu teenindab kohtunikueksamikomisjoni. Eksamikava kinnitaks justiitsminister ühiskomisjoni ning Tartu ja Tallinna ülikooli arvamust ära kuulates. Koostöö eksamikava sisuliseks kokkupanekuks seisab veel ees.

Õigusteaduse lõpetanute tööpõld on kirevam kui arstiteaduse lõpetanutel. Seetõttu ei pakuta eelnõus ülikoolide õigusteaduse õppekavade sisu reguleerimist. Eelnõu pakub paindliku lahendusena üksnes õigusametite ja -kutsete ühisosa kohta käiva eksamikava kehtestamist ja sellise eksami korraldamist. See kehtiks 5-aastaselt juurastuudiumil põhinevas klassikalises juristitöös, kus teostatakse avalikku võimu või pakutakse avalikkusele kontrollitud kvaliteediga õigusteenuseid. Kuna tööturul on vajadust ka kitsalt spetsialiseerunud juristide järgi (nt keskkonnaõiguses), ainekavade segunemise järgi (nt. IT-õigust õppivad infotehnoloogid) või piisab tööandjale juristiks õigusbakalaureusest, siis ei ole mõistlik seda kõike seadusandlikult reguleerima hakata.

Eelnõuga ettenähtud juristieksam võimaldab ühist lävendieksamit hõlpsamini ja tõhusamalt korraldada kui täna paljude eraldi ameti- ja kutseeksamite kaudu – mis on eriti väiksematele kutsekodadele keeruline ülesanne.

Võib eeldada, et eelnõu suurendab õigusametitesse ja -kutsetesse pürgimist, sest ühte ametisse mitte pääsenu võib pürgida teise ametisse lihtsamalt. Ta ei pea enam tegema tänast täismahus eksamit, vaid üksnes kitsamat ameti- või kutsepetsiifilist eksamit.

Eelnõu aitab lahendada ka ebaühtlase erialase taseme probleemi advokatuuri mitte kuuluvate juristidega, kes isikuid kohtus esindavad. Ka nendele kehtib täna lävendina õigusmagistri kvalifikatsioon, millest tegelikus elus alati ei piisa. Kohus võib küll ebasobiva esindaja menetlusest kõrvaldada, kuid esiteks võib selleks ajaks esindatav olla juba saanud kahju ning teiseks peab kohus kõrvaldamist igakordselt põhjendama (ei piisa, kui esindaja osutus eelmises kohtuasjas kõlbmatuks). Lahenduseks oleks kohtus esindajatele juristieksami nõude kehtestamine. See uus nõue ei puudutaks muid kehtivaid esinduserisusi – näiteks töötajaid või ametnikke, kes esindavad kohtus oma tööandjat.

Eelnõu näeb ette 3-aastase üleminekuaja juristieksami nõude üldisele kehtima hakkamisele. Õiguskindluse põhimõtte kohaselt ei kehtestata juristieksami nõuet neile, kes on enne üleminekuaja lõppu astunud õigusametisse või -kutsesse. Seda ka siis, kui nad pärast üleminekuajaga liiguvad ühest õigusametist teise või teevad töös pausi.

Ühtlasi kavandatakse tõsta pankrotihaldurite ja kohtutäiturite haridusnõuet bakalaureusekraadilt õigusteaduse magistrikraadile.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Juristieksami seaduse eelnõu ja juristieksami korra on ette valmistanud Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika asekanstler Viljar Peep (Viljar.Peep@just.ee). Seletuskirja on ette valmistanud sama osakonna kohtute talituse nõunik Kertu Priimägi ning Viljar Peep. Eksamikava kavandi on koostanud Riigikohtu tsiviilkolleegiumi esimees ja Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tsiviilprotsessi kaasprofessor Urmas Volens.

Eelnõu valikute tegemiseks kutsus Justiitsministeerium kokku mitteametliku töörühma, kus on esindatud praegu ameti- või kutseeksameid korraldavad asutused ja kutsekojad ning Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooli õigusteaduskonnad.

1.3. Märkused

Eelnõu ei ole seotud muu menetluses oleva eelnõuga ega Euroopa Liidu õiguse rakendamisega. Eelnõu on seotud Justiitsministeeriumi programmi „Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum“ 2020–2023 meetme 4 „Õiguste jõustamine“ tegevusega 4.1 „Tõhusa kohtupidamise tagamine“ ja tegevusega 4.2 „Õigusteenuste ja õigusteabe kättesaadavuse tagamine“ ning Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi 2021–2023 alapunktiga 8.35 „Riigi õigusabi ja esmase õigusnõustamine teenuse mahu ja viiside laiendamine“.

Eelnõuga muudetakse järgmiste seaduste järgmisi redaktsioone:

- 1) advokatuuriseadus (AdvS), RT I, 05.05.2022, 5,
- 2) halduskohtumenetlus seadustik (HKMS), RT I, 05.05.2022, 3,
- 3) kohtute seadus (KS), RT I, 20.06.2022, 7,

- 4) kohtutäituri seadus (KTS), RT I, 16.12.2022, 10,
- 5) kriminaalmenetluse seadustik (KrMS), RT I, 06.01.2023, 5,
- 6) kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seadus (KrMSRS), RT I, 05.12.2017, 9,
- 7) notariaadiseadus (NotS), RT I, 10.11.2022, 9,
- 8) pankrotiseadus (PankrS), RT I, 20.06.2022, 22,
- 9) prokuratuuriseadus (ProkS), RT I, 02.06.2020, 8,
- 10) tsiviilkohtumenetluse seadustik (TsMS), RT I, 23.12.2022, 20,
- 11) tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seadus (TsMSRS), RT I, 10.11.2022, 26.

Eelnõu vastuvõtmiseks Riigikogus on vajalik koosseisu häälteenamus, sest muudetakse nii kohtukorralduse kui ka kohtumenetluse seadusi (Eesti Vabariigi põhiseaduse § 104 lg 2 p 14).

2. Seaduse eesmärk

Eelnõu üheks olulisemaks eesmärgiks on muuta õigusametite ja -elukutsete eksamite õigusteaduse magistriskraadile vastav teadmiste ja oskuste kontroll ühiseks juristieksamiks. Eelnõu muudatuste kohaselt tuleb edaspidi õigusametisse või -elukutsesse kandideerimisel sooritada juristieksam. Muus senine eksami-, konkursi- ja väljaõppe korraldus säilib, konkreetsed ameti- ja kutseksamid muutuksid aga lühemaks ja valdkonnaspetsiifiliseks.

Kõigis õigusametites ja -kutsetes praegu kehtivad eksamineerimisnõuded on üldiselt taandatavad kahele osale: 1) üldosa ehk õigusteaduse magistritasemel üldiste õigusteadmiste kontroll ja 2) eriosa ehk õigusameti või -elukutse spetsiifiline teadmiste ja oskuste kontroll. Kandideerimisprotsessis kontrollitakse ka isiksuseomaduste sobivust vastavasse õigusametisse või -elukutsesse, teatud juhtudel viiakse läbi ka julgeoleku- või taustakontroll.

Eelnõuga kavandatud muudatus seisneb selles, et ameti- ja kutseorganisatsioonid kontrollivad edaspidi kandidaadi magistritasemel õigusteadmisi ühiselt ja põhjalikumalt.

Juristieksami väljatöötamise ajendiks on 7. juunil 2021. aastal esitatud Riigikohtu esimehe, õiguskantsleri, riigi peaprokuröri, Eesti Advokatuuri esimehe, Notarite Koja esimehe, Eesti Juristide Liidu tegevpresidendi, Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja esimehe ning Eesti Akadeemilise Õigusteaduse Seltsi esimehe pöördumine¹ seoses vajadusega tõsta õigushariduse ja õigusteenuse kvaliteeti.

Pöördumise koostajad leidsid, et senine juristide ettevalmistamise süsteem ei taga kvaliteetse juristkonna järelkasvu, takistab tiptasemel õigusteadlaste järelkasvu, raiskab väärtuslikke ressursse ega vasta Eesti vajadustele. Muuhulgas toodi pöördumises ja selle aluseks olevas analüüsis esile magistridiplomi taga olevat liiga erinevat ja ebaühtlast ettevalmistust, riiklike raam nõuete puudumist õigusmagistri õppe sisule, liiga varajast spetsialiseerumist, juristi

¹ Pöördumisega on võimalik tutvuda Riigikohtu kodulehel. Kättesaadav arvutivõrgus: https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/dokumendid/P%C3%B6%C3%B6rdumine_%C3%B5igushariduse_teemal_1.pdf

„käsitööoskuse“ ehk kaasuste lahendamise oskuse allakäiku, liiga suurt kutseeksamil läbikukkumise osakaalu õigusametitesse pürgimisel.

Pöördumise koostajad esitasid ka mitmeid ettepanekuid, kuidas olukorda parandada. Üheks neist oli ettepanek kehtestada ühine kutseksam kõrgemat juriidilist kvalifikatsiooni nõudvatel ametikohtadel (vähemasti kohtuniku, advokaadi, prokuröri ja notari ametikohtadel) töötamise eeldusena selliselt, et eri kutsevaldkondades jääks võimalus kontrollida lisaks isiksuseomadusi ja/või korraldada suulisi vestlusi ehk säilitada ka valdkonnaspetsiifilised teadmiste kontrollid.

Juba 2007. aasta septembris oli Justiitsministeeriumis ette valmistatud „Juristide kvalifikatsiooninõuete ühtlustamise ja õigusteenuse kvaliteedi tagamise kontseptsioon“.² Ka selles pakuti ühtse riikliku eksami korraldamist eriseadustega õigusametitesse ja -elukutsetesse astumiseks. Pakutud lahenduse kohaselt pidanuks juristieksam asendama ameti- ja kutseeksameid (täiendavalt rakendunuks spetsiifiliste ametite puhul ettevalmistusteenistus).

Sellele seaduseelnõule eelnes väljatöötamiskavatsus³ (VTK), mis saadeti kooskõlastamiseks kõikidele ministeeriumidele ja arvamuse avaldamiseks Riigikohtule, esimese ja teise astme kohtutele, Riigiprokuratuurile, Eesti Advokatuurile, Eesti Kohtunike Ühingule, Õiguskantsleri Kantseleile, Notarite Kojale, Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Kojale, Patendivolinike Kojale, Eesti Juristide Liidule, Tartu Ülikoolile, Tallinna Ülikoolile, Tallinna Tehnikaülikoolile ja Eesti Kaubandus-Tööstuskojale.

VTK kooskõlastasid märkusteta Sotsiaalministeerium ning märkustega Siseministeerium, Rahandusministeerium, Keskkonnaministeerium ja Välisministeerium. Arvamuse esitasid Riigikohus, Tartu Ringkonnakohus, Harju Maakohus, Tartu Maakohus, Viru Maakohus, Õiguskantsleri Kantselei, Riigiprokuratuur, Eesti Advokatuur, Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda, Notarite Koda, Patendivolinike Koda, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Eesti Kohtunike Ühing, Eesti Juristide Liit, Tartu Ülikooli õigusteaduskond ja Tallinna Ülikool. Kooskõlastusperiood kestis 07.03.2022–21.03.2022.

Ülevaade VTK-s käsitletud konkreetsete ettepanekute kohta saabunud arvamustest on teemade kaupa esitatud allpool.

Juristieksami nõude kehtestamine õigusametite- ja elukutsete esindajatele

VTK-s tehti ettepanek kehtestada õigusametisse- või elukutsesse kandideerimiseks juristieksami sooritamise nõue.

VTK kohta esitatud tagasisidest võis lugeda, et paljudele arvamuse esitanutele jäi segaseks, kes VTK kohaselt juristieksami sooritama peaksid.

Eelnõu koostajad selgitavad, et õigusametid ja -elukutsed, kellel on juristieksami seaduseelnõu kohaselt juristieksami sooritamine edaspidi kohustuslikuks eelduseks, on järgmised: kohtunik, kohtunõunik, vandeadvokaat, vandeadvokaadi abi, prokurör, notar, notari asendaja, kohtutäitur, kohtutäituri abi ning pankrotihaldur.

² Kättesaadav Justiitsministeeriumi kodulehel. Kättesaadav arvutivõrgus:
<https://www.just.ee/media/2954/download>

³ Väljatöötamiskavatsus on kättesaadav eelnõude infosüsteemis:
<https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/d419bfb4-7a48-4de0-8854-3c739c5b22ce#SiEBMTJz>

Selline valik on tehtud seetõttu, et need on õigusametid ja -elukutsed, kes juba täna oma elukutses või ametis tegutsemiseks peavad sooritama kutseeksami. Muudatus seisneb selles, et magistriõppe tasemele vastav teadmiste kontroll tehakse ühiselt ning juba konkreetsetesse ametisse kandideerides on vaja kontrollida vaid spetsiifilisi teadmisi. Juristieksam nõude piiritlemine eelnimetatud loeteluga aitab ka prognoosida võimalike eksamisooritajate arvu.

Juristieksam nõude kehtestamine üksnes nimetatud õigusametite- ja elukutsete esindajatele aga ei välista, et ka mõnda ettevõttesse või riigiametisse kandideerivalt juristilt ei võiks soovi korral nõuda juristieksam sooritamist või eelistada kandidaati, kes on selle sooritanud.

Juristieksam nõude mittekehtestamine kõikidele juristidele tagab ka võimaluse anda õigusteaduslikke kraade mõnes kitsamas valdkonnas, kombineerida õpet bakalaureuse ja magistriõppe erialade vahel ning õppida osa või kogu studium mõnes välismaa ülikoolis.

Uue regulatsiooni rakendamisel muutuks kehtiva olukorraga see, et peale magistrakraadi omandamist tuleb isikul sooritada juristieksam enne õigusametisse või -elukutsesse kandideerimist. See tähendab, et nt kohtunikuks kandideerimisel peab enne kohtunikeksamile pääsemist olema isikul sooritatud juristieksam. Kohtunikuks saamise puhul tähendaks see kahe eksami sooritamise kohustust.

VTK-s tehti ettepanek kehtestada juristieksam haridussüsteemi väliselt. Lätis on juristieksam kehtestatud kõrgharidussüsteemi osana. Kõrgharidusseaduse alusel avaldati 2019. aastal sellekohane määrus ning esimene eksam korraldati 2021. aastal. 45-liikmelise eksamikomisjoni moodustab igaks aastaks justiitsminister, valides esindajaid õiguselukutsetest ja ülikoolidest. Kuna Lätis on õigusharidust andvaid koole väga palju, siis juristieksam väljatöötamine oli suunatud eelkõige kõrghariduse korrastamisele – seetõttu on ka eksam kõrgharidussüsteemi osa. Juristieksam tehakse magistriõppe lõpul pärast magistritöö kaitsmist. Eestis annavad õigusharidust üksnes kolm ülikooli, neist üks kitsama suunitlusega. Eelnõu koostajad jäävad seega pakutud ettepaneku juurde, et moodustada juristieksam haridussüsteemist väljapoole, sidudes selle õigusametite ja -elukutsete kutseeksamite süsteemiga.

Juristieksam nõude kehtestamine kohtus lepingulistele esindajatele

VTK-s tehti ettepanek, et edaspidi saaks kohtumenetluses lepinguliseks esindajaks olla peale advokaadi ainult selline isik, kes on sooritanud juristieksam.

VTK ettepanek sihtrühmadelt suurt poolehoidu ei leidnud. Osa tagasiside esitanutest nõustus, et kohtumenetluses menetlusosalisi esindavate isikute tase on lüüdnud ajas pigem halvemaks ja probleem on olemas.

Osa tagasiside esitanutest viitasid, et kohtumenetlusi puudutavates seadustes on alused ebapiisavate teadmistega esindaja menetlusest kõrvaldamiseks olemas ning kohus saab ka praegu selliseid isikuid kohtumenetlusest eemal hoida, mh viidati HKMS § 32 lg-le 4 ja TsMS § 45 lg-le 2.

Eeltoodust hoolimata ei ole eelnõu koostajate hinnangul praegu kohtumenetlusi puudutavates seadustes olevad alused ebapiisavate teadmistega esindajate menetlustest kõrvaldamiseks piisavad.

TsMS § 45 lg 2 annab asja menetlevale kohtunikule väga laiaulatusliku võimaluse esindaja menetlusest eemaldada, kui asjaoludest tulenevalt ei ole esindaja võimeline nõuetekohaselt oma

ülesandeid täitma. Vastav kohtumäärus ei ole määruskaebe korras vaidlustatav. Seega on konkreetsetes kohtumenetluses esindajalt nõutav kvaliteeditase suures osas kohtuniku enda kujundada. Samas kohtute infosüsteemi (KIS) andmetest nähtuvalt kõrvaldab kohus esindajaid menetlusest väga harva (umbes 10 kõrvaldamist aastas) ning üldjuhul võimaldatakse esindada ka esindajatel, kes varem on teisest menetlusest asjatundmatuse või puuduliku keeleoskuse vms põhjusel kõrvaldatud.

Asjatundmatu esindaja kohtumenetlusest kõrvaldamisega võib tekkida olukord, kus isik jääb esindajast üldse ilma, sest riigi õigusabi määramise menetlus ei ole lihtne, samuti ei pruugi isik üldse kvalifitseeruda riigi õigusabi saajaks.

Eelnõu VTK-s kohtuesinduse kvaliteediprobleemide lahendamiseks⁴ kogutud kohtute tagasiside põhjal on esindaja eemaldamist menetlusest praktikas rakendatud. Kehtiva regulatsiooni kohaselt saab kohus sekkuda esindaja tegevusse alles tagantjärele, kui kliendile on esindaja asjatundmatusega kahju juba põhjustatud.

Menetluslik võimalus nn kohtukõlbmatu esindaja menetlusest kõrvaldada ei pruugi lahendada kohtuesinduse kvaliteediprobleeme kohtutes, mille tööpiirkonnas on laiemalt probleeme õigusabi kättesaadavusega (Viru Maakohus ja Tartu Halduskohtu Jõhvi kohtumaja). Probleemid on tingitud eelkõige sellest, et Ida-Virumaal ei ole õigusabi piisavalt kättesaadav. Kohapeal ei ole piisavalt kvaliteetse õigusabi pakkujaid. Esindaja valitakse sageli selle järgi, kelle teenus on odavam ja kellega on olnud varasem kogemus kas isikul endal, tema sugulasel või tuttaval. Teenuse pakkuja valikul ei ole määravaks see, millise kvaliteediga teenust osutatakse. Sellest, et esindaja tegevus ei ole korrektne või tal puudub eesti keele oskus, ei pruugi esindatavad arugi saada.

Kuna kehtiva regulatsiooni kohaselt on ebakvaliteetse esindaja menetlusest kõrvaldamine võimalik ka praegu, kuid see ei ole vähemalt mõnes piirkonnas tulemust andnud, pakutakse siinse eelnõuga välja ennetav meede, mis võiks avaldada mõju pikaajaliselt.

VTK-s pakutud ettepaneku kohta toodi murekohana välja ka teenuse kallinemine ning menetlusosalisi kohtus esindada võivate isikute ringi liigne kitsenemine. Ühtlasi viitas nt Eesti Kaubandus-Tööstuskoda asjaolule, et kuna ettevõtete majasisesed juristid üldjuhul ei osale kohtumenetluses igapäevaselt, ei ole selline kohustus proportsionaalne.

Eelnõu koostajad selgitavad, et juristieksami sooritamise nõue ei kohaldu eelnõu kohaselt töötajale või ametnikule, kes täidab tööandja esindamise raames oma töölepingulist või ametialast kohustust.

Kehtiva regulatsiooni järgi puudub advokatuuri mittekuuluvate juristide üle igasugune kontroll ja järelevalve ning kohtus võivad lepingulise esindajana tegutseda peale advokaatide ka muud õigusharidusega juristid, kellele muid nõudeid peale haridusnõude, kehtestatud ei ole. Advokaatide osutatava õigusteenuse kvaliteedi tagab avalik-õiguslik advokatuur, sh on advokaadile, advokaadibüroole ja osutatavatele õigusteenustele advokatuuriseaduses ette nähtud asjakohased nõuded, meetmed ja tagatised (sh kutseksam, täiendõppekohustus, kohustuslik vastutuskindlustus, järelevalve jne). Õigusbüroode kaudu või füüsilisest isikust

⁴ Väljatöötamiskavatsus on kättesaadav eelnõude infosüsteemis:
<https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/3772afef-b790-4615-b741-dbcf8e9574cf>

ettevõtjatena tegutsevate juristide tegevus on aga riiklikult reguleerimata ning sisuline ülevaade ja kontroll riigil nende teenuste, sh kohtus esindamise üle puudub.

Advokatuuri mittekuuluvatele lepingulistele esindajatele juristieksami nõude kehtestamine sätestab täiendava kriteeriumi kohtumenetluses lepingulise esindajana osalemisele ja parandab seeläbi kohtuesinduse ja esindajate koostatud menetluskäikude üldist kvaliteeti, vähendab kohtu töökoormust puudustega menetluskäikude jätkumisel ja puuduste selgitamisel, vähendab puuduste tõttu tagastatavate avalduste/kaebuste arvu ning lühendab keskmist menetlusaega. PS § 29 lõikega 3 on kooskõlas, et riigil on mh kohustus võtta kasutusele hariduslikke meetmeid, mis kindlustaks inimeste tööte oskuste vastavuse tööturu ja majanduselu vajadustele.

Harju Maakohus ja Riigikohus on VTK kohta esitatud tagasisides leidnud, et lepinguliste esindajate kvaliteedi parandamiseks tuleks kaaluda võimalust, et kohtus esindamise õigus oleks tulevikus üksnes Eesti Advokatuuri liikmetel. Advokatuuri liikmesus tagaks muu hulgas selle, et kohtus esindamise õigust omavatele isikutele laieneks advokatuuriseaduses ettenähtud kutsealased tagatised ja kutsekindlustuse omamise kohustus ning isikud alluksid advokatuuri kutse- ja eetikanouetele, mille täitmist kontrolliks Eesti Advokatuuri aukohus.

Eelnõu koostamise arutelude käigus jäädgi VTK-s pakutud ettepaneku juurde, kuid arvestades muudatuse kohta esitatud kriitikat, rakendatakse muudatuse kohaldamiseks mõistlikult pikka rakendamisaega, sh üleminekuaega juristieksami sooritamiseks. Kui eelnõu võetakse vastu 2023. aasta jooksul, jõustub seadus 01.01.2024 ning juristieksami sooritamise nõue rakendub alates 01.01.2027.

Patendivolinike Koda juhtis VTK kohta esitatud tagasisides tähelepanu, et esitatud ettepaneku põhjal ei selgu, kas patendivolinike eriseadustest tulenevate lepingulise esindajana tegutsemise esindusõigust kohtus on plaanis muuta või mitte. Eelnõu koostajad selgitavad, et eelnõu raames lepingulise esindamise erisätteid ei muudeta. Patendivolinikud on ja jäävad kaetuks HKMS § 32 punktis 8 sätestatud erisusega.

Juristieksami tulemuste põhjal juristide pingerea koostamine

VTK-s tehti ettepanek koostada eksami sooritamise tulemusena saadud juristide punktisummade alusel üldine juristide pingerida.

Osa sihtrühmadest leidis, et pingerea koostamine on täiesti vastuvõetamatu ning jääb ebaselgeks sellise pingerea koostamise legitiimne eesmärk ja kuidas on sellise andmekogu koostamine kooskõlas andmekaitsealaste nõuetega. Osa tagasiside esitanutest ei näe pingerea koostamise vajalikkust ning kuna tegu on isikuandmetega, siis ei tunduvat sellise pingerea järele avalikku huvi olevat – eksamitulemuste avaldamine peaks olema lubatav üksnes isiku nõusolekul. Eesti Kaubandus-Tööstuskoda tõi välja, et kindlaks määramata on jäänud ligipääs pingereale: kas seda oleks võimalik vaadata kõikidel ettevõtetel, kes soovivad juristi tööle võtta, või ainult reguleeritud õiguselukutsete pakkujatel.

Eelnõu koostajad võtsid arvesse tagasisides esitatud kriitikat ja vastavat sätet eelnõust ei leia. Ametlikes Teadaannetes avaldatakse üksnes nimekiri eksami sooritanutest koos eksami sooritamise ajaga ilma täpsete eksamitulemusteta. Täpsed eksamitulemused on leitavad eksami sooritanud isiku juristieksami tunnistusel (või eksami mittesooritanud isiku juristieksami tõendil).

Juristieksamit korraldab Riigikohus

VTK-s tehti ettepanek, et juristieksami tehnilise teenindamise tagab Riigikohus. Ühtlasi tehti ettepanek, et Riigikohtule tuleks juristieksami funktsiooni käivitamiseks ette näha lisaraha, mis kaetakse Justiitsministeeriumi eelarvest.

Riigikohus leiab, et ülaltoodud ettepanek, et Riigikohus korraldab juristieksamit, on põhjendatud ja mõistlik. Kuid Riigikohus tõstab esile, et juristieksami korraldamine kujuneb Riigikohtu ja eksamikomisjoni jaoks kindlasti vastutusrikkaks ja töömahukaks ülesandeks. Ühtlasi toob Riigikohus välja, et tegemist ei oleks ajutise töökoormuse tõusuga, arvestamata on jäänud, et juristieksami korraldamine vajab igapäevast haldamist (eksami väljakuulutamine, info jagamine, taotluste vastuvõtmine ja kontrollimine, eksamile kutsumine, eksamipäevade korraldamine, tulemustest teatamine, vaiete menetlemine, tunnistuse/tõendi väljastamine jms).

Ka teised tagasiside esitanud kohtud ning Eesti Kohtunike Ühing tõid välja, et Riigikohtule täiendava ülesande panemine ei too kaasa üksnes ajutist töökoormuse kasvu ning eksami korraldamiseks ning eriti selle kvaliteedi tagamiseks oleks vaja täiendavaid eelarvevahendeid.

Eelnõu koostamise arutelude juures leiti, et mõistlik oleks tekitada riiklik rahastus Riigikohtu juurde, kellel on kanda juristieksami tehniline korraldamine. Mis puudutab murekohti seoses töökoormuse ja korraldamise keerukusega, siis juristieksami korraldamine oleks oluliselt lihtsam kui nt tänase kohtunikueksami korraldamine. Kohtunikueksamis on kirjalik ja suuline voor, julgeolekukontroll ning psühholoogilised testid. Juristieksam koosneb üksnes kirjalike kaasuste lahendamisest. Komisjoniliikmed ise ei tegeleks korralduslike küsimustega nagu ruumide tagamine – selle eest vastutaks toetav personal Riigikohtust.

Tartu Ülikooli õigusteaduskond pidas probleemseks kavandatava eksami korralduse viimist Riigikohtu juurde, mh toodi välja eksamihinde vaidlustamine kohtus – kas tudengile on tagatud põhiseadusega tagatud õigus õiglasele kohtumõistmisele.

Eelnõu kohaselt korraldab Riigikohus üksnes juristieksami komisjoni asjaajamist. Juristieksami tulemusi hindab juristieksami komisjon. Eelnõu kohaselt on võimalik juristieksami iga osa tulemust vaidlustada kohustuslikus kohtueelses menetluses, ühtlasi on tagatud vaideotsuse vaidlustamine halduskohtumenetluse seadustikus ettenähtud korras.

Eksamikomisjoni kuuluvad esindajad õigusametitest ja -elukutsetest

VTK-s tehti ettepanek, et juristieksami komisjoni võiksid kuuluda esindajad praeguste eksami- või konkursikomisjonide liikmed ning esindaja Justiitsministeeriumist.

Eelnõu kohaselt kuuluvad juristieksami komisjoni kohtunikueksamikomisjoni kohtunikest liikmed, advokatuuri kutsesobivuskomisjoni advokaatidest liikmed, prokuröride konkursikomisjoni prokuröridest liikmed, Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja eksamikomisjoni kohtutäituritest ja pankrotihalduritest liikmed, Notarite Koja eksamikomisjoni notaritest liikmed, kaks Tartu Ülikooli nimetatud õigusteaduse õppejõudu, üks Tallinna Ülikooli nimetatud õigusteaduse õppejõud ning justiitsministri nimetatud Justiitsministeeriumi esindaja.

Juristieksami komisjonis oleks 35 liiget – see annab komisjonile ülesannete jagamiseks võimaluse moodustada väiksemaid koosseise. Arvestades, et juristieksam kujutab endast eelnõu

kohaselt praeguste õigusametite- ja elukutsete eksamite üldosa ühist korraldamist, peaks tekkima töökoormuse kokkuhoid ka praeguste komisjonide töös.

Eelnõuga ei ole otseselt nähtud ette tasu komisjoniliikmetele, kuid seda ei ole ka välistatud. Juristieksami komisjoni liikmeksolek võiks pakkuda õigusteaduslikku eneseteostuse võimalust.

Kohtunike Ühing on VTK kohta esitatud tagasisides rõhutanud, et ei saa pidada võimalikuks ega kohtute sõltumatust tagavaks lahendust, kus kohtunike valitud kohtunikud komisjoni ei kuulu. Sellega seoses leiab ühing, et planeeritavad muudatused on sobimatud kohtunike sõltumatuse tagamise põhimõtetega, mille kohaselt saavad kohtunike eksameid vastu võtta vaid sellised komisjonid, mis koosnevad kohtunikest endist ja on kohtunike valitud.

Nagu väljatöötamiskavatsuses ja eespool välja toodud, on juristieksami komisjonis kohtunikueksamikomisjoni kohtunikest liikmed. Kohtunikueksamikomisjoni kuuluvad KS § 69 lg 2 kohaselt kohtunike täiskogu valitud neli esimese ja neli teise astme kohtunikku ning Riigikohtu üldkogu valitud neli riigikohtunikku, kokku 12 kohtunikku. PS § 150 kommenteeritud väljaande punkti 17 järgi peaksid rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtete kohaselt kohtunike valikut ja karjääri puudutavad otsused rajanema objektiivsetel kriteeriumidel ning tuginema kohtunikuks kandideerija omadustele, võttes arvesse tema kvalifikatsiooni, oskusi ja teadmisi. Eelnõu muudatuse kohaselt asendaks juristieksam edaspidi kohtunikule esitatud haridusnõuet, kuna juristieksami sooritamine tõendab, et isik on omandanud õiguse õppesuunal vähemalt riiklikult tunnustatud magistrakraadi, sellele vastava kvalifikatsiooni Eesti Vabariigi haridusseaduse § 28 lõike 2² tähenduses või sellele vastava välisriigi kvalifikatsiooni ning et sellekohaseid teadmisi on sisuliselt kontrollitud. Kui isik pärast juristieksami sooritamist otsustab kandideerida avaliku konkursi alusel kohtunikuks, kehtivad talle endiselt KS §-s 47 nimetatud nõuded ning läbida tuleb kõik seaduse järgi kohtunikule esitatud kontrollid – erialateadmiste, isiksuseomaduste sobivuse ning julgeolekukontroll.

Eksamikava kinnitab justiitsminister, kuulates ära osapoolte arvamused

VTK-s tehti ettepanek, et juristieksami ese ja täpne teemadejaotus võiks kuuluda seadusandja pädevusse ning teatud täpsustuste tegemise võib seadusandja delegeerida täitevvõimule piisava ja täpse volitusnormi alusel.

VTK kohta esitatud tagasisides tõi Eesti Advokatuur välja, et eksami teemade kindlaksmääramise delegeerimine täitevvõimule võib ohustada kutsealade eneseregulatsiooni. Vastupidi oli Riigikohus seisukohal, etksamikava ja eksamile pääsemise eeldused võiks võimalikult suures ulatuses seaduse tasemel reguleerida ning jätta võimalikult vähe küsimusiksamikomisjoni otsustada, kuna juristieksami tulemusel on küllaltki suur mõju eksamineeritavate tulevastele karjäärivõimalustele.

Eelnõu koostamise arutelude juures jäädi VTK-s pakutud ettepaneku juurde.

Juristieksami kava kinnitamine justiitsministri määrusega tagab dokumendi ajakohasuse Riigi Teatajas. Eelnõu koostajad nõustuvad Riigikohtu arvamusega. Arvestades, et eksamitulemused on halduskohtus vaidlustatavad, peavad alused toimingute korraldamiseks ja hinnangute andmiseks olema võimalikult õiguskindlad.

Eksamikaasuste sisu

VTK-s tehti ettepanek, et eksamikaasused oleksid kirjalikud kaasused, mis hõlmavad avaliku-, era- ja süüteõiguse valdkondi.

Selle ettepaneku kohta oli tagasiside pigem toetav. Advokatuur pakkus välja, et eelnõu koostajad kaaluksid, kas konkreetse kutse saamine võiks eeldada mõnes valdkonnas või osas kõrgendatud punktisumma saamist – nt kohtunike puhul kõrgendatud nõuded menetlusõigusele ja prokuröride puhul karistusõigusele. Advokatuur tegi ka ettepaneku kaaluda eksami vormina minikaasustest koosnevat testi. Ka selline test ei kontrolliks advokatuuri hinnangul mitte eksamineeritava mälu ja päheõppimisoskust, vaid selle abil oleks samuti võimalik kontrollida õigusvaldkondade vaheliste seoste loomise oskust ja õigusteadmisi komplekselt.

Kuna magistriastmes on põhirõhk magistritööl ja kaasuste lahendamine ei ole eelnõu koostamise ajal magistriastme lõpetamise eeldus, leiavad eelnõu koostajad, et juristieksam oleks sobilik vaheaste õigusametisse või -elukutsesse kandideerija teadmiste ja oskuste kontrolliks.

Juristieksam saab eelnõu kohaselt olema praktiliste kaasuste eestikeelne kirjalik lahendamine kolmes osas: eraõigus, riigi- ja haldusõigus ning karistusõigus koos vastava menetlusõigusega. Punktide koguarv, mida eksamiosade läbimise eest võib saada, jaguneb kolme eksamiosa vahel vahekorras 3:2:1. Proportsioon tuleneb iga eksamiosa sooritamise maksimumpunktide arvust, mitte lahendamiseks ettenähtud tundide arvust ega kaasuste arvust (need jäävad komisjoni otsustada).

Eksami sooritamise tasu

VTK-s tehti ettepanek, et juristieksam on tasuline ja selle ebaõnnestumisel on võimalik eksamitasu eest uuesti sooritada. Eksamitasu suuruse kohta tehti ettepanek, et see ei tohiks olla liialt kõrge.

Advokatuur tõi oma kutseeksami korraldamise kogemusest välja, et kutseeksami korraldamise kulu on märkimisväärselt suur ja nt praegu advokatuuris kehtestatud eksamitasu 250 eurot katab vaid ligikaudu poole eksami korraldamisega seotud kulust ühe eksamineeritava kohta. Kulu kaasneb näiteks eksami infosüsteemi arendamisega ja hooldamisega, testiküsimuste ja kaasusülesannete koostamise eest makstava tasuga, eksamiruumide ja eksamiks vajalike arvutite üürimisega.

Eelnõu koostajad on hinnanud advokatuuri kogemust suuremahulise kutseeksami korraldamisel ning pakkunud eelnõus välja juristieksami tasuks ühe kolmandiku Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuutasu alammäärast. 2023. aastal on alampalga suuruseks 725 eurot, seega kujuneb eksamitasuks ligikaudu 241,67 eurot.

Pankrotihaldurite ja kohtutäiturite haridusnõude tõstmine

VTK-s tehti ettepanek tõsta pankrotihaldurite ja kohtutäiturite haridusnõue õigusteaduse magistri tasemele. Ettepaneku eesmärk on võrdsustada pankrotihalduri ja kohtutäituri haridusnõue teiste vabade õiguselukutsete esindajatega.

Tagasiside andjad, sh Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda, toetasid eelnõu väljatöötamiskavatsuse eesmärki tõsta pankrotihaldurite ja kohtutäiturite haridusnõuet.

Eelnõuga kavandatud meetmete põhiseaduspärasus

Põhiseaduse § 29 lõikes 1 on sätestatud inimese õigus valida endale vabalt tegevusala, elukutse ja töökoht. Õigus olla majanduslikult aktiivne ja teenida elatist enda valitud valdkonnas ja viisil on täiskasvanud inimese ja tema perekonna inimväärse äraelamise eeldus. Nimetatud säte hõlmab isiku õigust, et riik ei sekkuks põhjendamatult tegevusala, elukutse ja töökoha vaba valiku õigusesse.

Samas ei ole inimese õigus valida endale elukutse, tegevusala ja töö siiski absoluutne. Tegemist on lihtsa seadusereservatsiooniga põhiõigusega. Seega võib seadusandja põhjendatud juhtudel piirata inimese valikuõigust. Vahel on seadusandja kohustatud piirama isikute õiguste ning vabaduste, aga ka isiku enda kaitsmise põhjendusel põhiseaduse § 29 lõikes 1 käsitletud õigust, kuid need kitsendused peavad olema proportsionaalsed (PS § 11; RKPJKo 27.03.2012, 3-4-1-1-12).

Põhiõiguste riive on põhiseaduspärane üksnes siis, kui see on põhjendatud. Selleks et riive oleks põhjendatud, peab riive aluseks olev meede olema: a) legitiimse eesmärgiga, b) kohane ehk sobiv, c) vajalik ja d) proportsionaalne.

1) eelnõul on legitiimne eesmärk: tagada, et Eesti õigusametites teostaksid avalikku võimu ning õiguselukutsetes pakuksid avalikkusele olulisi õigusteenuseid erialaselt asjatundlikud juristid;

2) sobiv ehk kohane on meede, mis aitab kaasa legitiimse eesmärgi saavutamisele. Eelnõu sisaldab kokkuvõtlikult järgmisi meetmeid, mis kõik on suunatud eelnõu eesmärgi saavutamisele:

a) tähtsamatele õigusametitele ja -elukutsetele, kellelt kehtiv õigus nõuab õigusteaduse magistri kraadi, ameti- ja kutseeksami läbimist ja mõnel juhul veel täiendavate nõuete täitmist, kehtestatakse juristieksam nõue. Juristieksam kui ühise lävendieksamiga hinnatakse isiku võimet rakendada Eesti õigust õigusteaduse magistri tasemel. Ameti- ja kutseeksamite maht väheneb ning sisu muutub ameti- või kutsespetsiifiliseks;

b) neile, kes pakuvad isiku kohtus esindamise teenust advokatuuri liikmeks olemata, ning kellelt kehtiv õigus nõuab õigusteaduse magistri taset, kehtestatakse samuti juristieksam nõue;

c) kohtutäiturile ja pankrotihaldurile kehtiv haridusnõue tõstetakse õigusteaduse magistri tasemele;

3) eelnõuga pakutud meetmed on vajalikud, sest eelnõu eesmärki ei ole võimalik saavutada muul viisil vähemalt sama hästi:

a) juristieksam lahendab probleemi, mis tuleneb kehtivas õiguses õigusametite ja -kutsete ühiseks künniseks oleva õigusmagistri kraadi ebaühtlasest tasemest. See võib tuntavalt erineda nii õpingute sisu (sh baasainete loetelu) poolest, õpingute aja poolest (5-aastasest õigusstudiumist 1-aastase magistriõppeni ilma eelneva õiguslase bakalaureuseõppeta) ning võib tähendada Eestis kehtiva õiguse ebapiisavat tundmist (kui õpingud olid osaliselt või täielikult välismaal). Õigusõpingud Eesti ülikoolides ei lõpe reeglina magistrieksamiga, seega pole võimalik juristieksam asemel muud ühtlast mõõdupuud leida kodumaistele ega veel vähem välismaal hariduse omandanud juristidele;

b) juristieksam kava annab ühised nõuded nn. klassikalisse õigusametisse või -kutsesse pürgija õpingute baassisu kohta. Kuna puudub ühtne eksamikava, on praegu selle asemel üheksa ameti- või kutseeksami kava, mis on koostatud erineva põhjalikkusega. Ühine eksamikava oleks õpingute sisustamisel tuntavalt selgem orientiir kui üheksa erinevat kava;

c) juristieksam koondab praeguste ameti- ja kutseeksamite ühisosa – üldise õigusteadmiste taseme hindamise – ühiseksamiks, mida on ühiselt lihtsam ja tõhusam korraldada kui eraldi. Seda eriti väiksematel kutsekodadel;

d) juristieksam soodustab õigusametitesse ja -kutsetesse pürgimist, sest selle sooritanu saaks ühte ametisse või kutsetesse mitte pääsemisel lihtsamalt kandideerida teistesse. Kuni seda ei ole, tuleb igal kandideerimisel läbida täismahus ameti- või kutseeksam, mille põhisisu (üldine õigusteadmiste kontroll) kordub (erandiks on mõned seaduses nimetatud liikumissuunad ametite vahel, kuid seda üksnes juhul, kui staažikas ametipidaja siirdub sarnasesse ametisse);

e) juristieksami sooritanu saab oma erialase taseme kohta usaldusväärse kvaliteedimärgi, mis tuleb talle kasuks ka väljaspool nn. klassikalisi õigusameteid ja -kutseid. Ülikoolidiplom eeltoodud põhjustel sellise kvaliteedimärgina ei toimi;

f) juristieksam sobib eeltoodud põhjustel õigusmagistri kraadist paremini kvalifikatsiooninõudeks neile lepingulistele esindajatele kohtumenetlustes, kes ei ole advokatuuri liikmed. Alternatiivina ei saa kasutada kutseeaduse alusel õigusnõustaja kutsekvalifikatsiooni hindamist, sest see algatus on praeguseks hääbunud;

e) kohtutäituri ja pankrotihalduri praegused haridusnõuded pärinevad sajandivahetusest, mil neid ameti- ja kutsepidajaid oli oluliselt rohkem ning õigusmagistreid oli nimetatud tööle raskem leida. Kummagi töö sisu on valdavalt juriidiline. Kohtutäituri töö õigusliku keerukuse aste on võrreldav notariga ning pankrotihalduri töö vandeadvokaadiga. Suur osa pankrotihaldureid ongi sellesse kutsetesse sisenenud vandeadvokaadina (PankrS § 56 lg 1 p 2);

4) eelnõu meetmeid on proportsionaalsed järgmistel põhjustel:

a) õigusmagistri taseme ebaühtluse probleem lahendatakse nii, et juristieksami nõue suunatakse üksnes nn. klassikalistesse õigusametitesse ja -kutsetesse pürgijatele. See jätab mõistliku paindlikkuse neile, kes (i) keskenduvad mõnele kitsamale õigusvaldkonnale, (ii) eelistavad puhtale juurastuudiumile interdistsiplinaarsemat lähenemist või (iii) piirduvad 5-aastasest õigusstuudiumist lühemate õpingutega (tööturul on nõudlust ka bakalaureuste järgi);

b) nn. klassikalistesse õigusametitesse ja -kutsetesse kandideerimisel nõuab kehtiv õigust (i) õigusmagistri formaalset taset ning ameti- või kutseeksami sooritamist, millega hinnatakse nii (ii) magistritasemele vastavaid õigusteadmisi kui ka (iii) ameti- või kutsepetsiifilisi teadmisi. Eelnõu säilitab kõik kolm nimetatud komponenti;

c) juristieksami nõue kehtestatakse erialast asjatundlikkust nõudvale juristitööle, mille sisuks on iseseisev avaliku võimu teostamine või olulise õigusteenuse iseseisev osutamine. Kõrvale on jäetud need õigusmagistri taseme nõudega juristid, kelle töö seisneb kitsa valdkonna õiguse rakendamisel (nt kohtunikuabi) või iseseisvate otsustajate toetamises (nt kohtujurist, samuti need advokaadi-, notari- ja täituribüroo juristid, kes ei ole vandeadvokaadi abi, notari asendaja ega kohtutäituri abi õigustes). Erandina on juristieksami nõue eelnõuga kehtestatud kohtunõunikule, kelle töö on samuti toetav, kuid kellelt kõrgeima kohtu tegevuse analüütiline toetamine nõuab kõrgemat erialast asjatundlikkust;

d) eelnõu pakub kohtus lepingulise esindaja teenuse taseme tagamiseks juristieksami nõude kehtestamist. See on leebem alternatiiv advokaadimonopoli laiendamisele. Leebemat alternatiivi eelistatakse seetõttu, et õigusteenuste turul on piisavalt suur hulk neid, kes soovivad teenust osutada väiksemas mahus kui on ette nähtud advokaadile. Kahtlemata aitaks advokaadimonopoli laiendamine kaasa õigusteenuste taseme tõusule (advokaadil on täiendkoolituskohustus ja selle kontroll, samuti vastutuskindlustuse nõue ja aukohtu järelevalve nii õigusnormide kui kutse-eetika järgimise üle). Samas vähendaks see teenusepakkujate arvu (võib eeldada, et osa mitteadvokaatidest õigusteenuse pakkujaid lõpetaksid kohtus esindamise) ning tõstaks tõenäoliselt teenuse hinda. Kuna seni on peetud mitteadvokaatidest esindajate puhul piisavaks õigusmagistri kvalifikatsioon, siis eelnõu üksnes tagab, et juristieksami näol oleks sellele kvalifikatsioonile vastavust usaldusväärset kontrollitud. Kui see abinõu ennast ei õigusta, võib tulevikus kaaluda advokaadimonopoli laiendamist;

e) kolme taasiseseisvuskümneni jooksul on õigusametitesse ja -kutsetesse pääsemine olnud autonoomsete kutseesinduste vastutusel. Kõik tänased eksami- ja konkursikomisjonid on

vastavate ameti- või kutsealade valitud esindajate enamusega. Eelnõu ei asenda praegust süsteemi kutseesinduste kõrvalejätmisega ning loo mingit uut riiklikku kvalifikatsiooniasutust. Kutseesindused on ise huvitatud endale järelkasvu tõhusast sõelumisest ning teevad seda maksumaksjale kindlasti säästlikumalt kui teeks eraldi selleks moodustatud riigiasutus. Eelnõu annabki kutseesindustele võimaluse korraldada oma separaateksamite ühisosa piires ühine eksam;

f) nn. klassikalise juristi töös on oluline õigusharude-üleste seoste nägemine ning võime lahendada eri õigusvaldkondade piire ülevatavaid komplekskaasusi. Juristieksam hõlmabki eelnõu kohaselt kolme peamist õigusharu. Samas on selge, et kõik ei pea kõiki õigusharusid võrdsest tundma. Õigusametitel ja -kutsetel on tulenevalt nende eripärast või spetsialiseerumisest erinev raskuskese. Seetõttu pakubki eelnõu mitte jäigalt ühtlustatud, vaid paindlikku hindamisskeemi – eksami sooritamiseks tuleb koguda 65% võimalikust punktide üldarvust, kuid ühe õigusharu kohta käivast eksamiosast (neid on kokku kolm) saab läbi vähemalt 55% punktiga. Nt. tulevane süüteovaldkonna kohtunik, prokurör või kriminaalõiguse advokaat võib teha eraõiguse eksamiosa nõrgemini, kuid läbida siiski eksam karistus- ja avaliku õiguse eksamiosade paremate tulemuste najal;

g) eelnõu sätestab mõistlikult pika kolme-aastase üleminekuaja, et selle lõppedes oleks vähemalt viie eksamivooruga kogunenud piisav hulk õigusametitesse ja -kutsetesse pürgijaid. Õiguskindluse põhimõtte tagamiseks väldib eelnõu uute nõuete tagasiulatamatust: (i) üleminekuajal ei pea õigusametisse või -kutsesse pürgijal ega kohtus advokatuuri-väliselt esindamise teenuse pakkujal olema juristieksam sooritatud, (ii) hiljemalt üleminekuaja lõpul õigusametisse või -kutsesse sisenenu suhtes juristieksami nõue ei rakendu. Seda isegi siis, kui ta hiljem vahetab ametit/kutset või teeb juristitöös pausi; (iii) advokatuuri-väliselt kohtus esindamise teenuse pakkujad võivad enne üleminekuaja lõppu alustatud kohtuasjad lõpuni viia; (iv) kohtutäitur ega pankrotihaldur, kes on tööd alustanud enne õigusteaduse magistri nõude kehtestamist, ei pea sellele nõudele vastama;

h) eelnõu kehtestab juristieksami kulude osaliseks katmiseks eksamitasu nõude. Mõnes õigusametis ja -kutses eksamitasu ei ole, mõnes on: vandeadvokaadil, vandeadvokaadi abil, kohtutäituri, kohtutäituri abil ja pankrotihalduril. Eelnõuga pakutud eksamitasu nõue on proportsionaalne, sest (i) see on mõistlikus suuruses, (ii) juristieksam on ühiseks lävendiks kõigis eelnõuga hõlmatud õigusametites ja -kutsetes, (iii) juristieksami sooritamine on usaldusväärseks kvaliteeditunnistuseks ka töötamisel väljaspool eelnõuga hõlmatud ameteid ja kutseid, (iv) juristieksami tulemus kehtib erinevalt ameti- ja kutseeksamitest tähtajatult, (v) eelnõu näeb ette võimaluse tõendatud vajaduse korral eksamitasust vabastamise.

i) eksami sooritanute andmete avaldamise proportsionaalsust põhjendatakse seletuskirja järgmises, 3. osas eelnõu paragrahvi 11 kohta antud selgitustes;

j) juristieksami suurt tähtsust arvestades peab selle korraldamine olema ja ka näima täiesti usaldusväärne. Seetõttu on eksami seisukohalt olulised asjaolud eelnõus viidud seaduse tasemele, sh komisjoni moodustamine, eksami sisu, hindamine, tulemuste avaldamine ja vaidlustamine. Eksam on kirjalik, seisneb eestikeelsete ülesannete (kaasuste) eestikeelses lahendamises, hindamine on anonüümne ning ühte tööd hindab vähemalt viis komisjoni liiget.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Seadus on jagatud neljaks peatükiks.

3.1. Üldsätted

Eelnõu § 1 sätestab seaduse reguleerimisalana juristieksami korraldamise.

Eelnõu §-s 2 on nimetatud juristieksami eesmärk. Eelnõu § 2 lõike 1 kohaselt hinnatakse juristieksamiga õigusametisse või -elukutsesse pürgija võimet rakendada oma töös Eestis

kehtivat õigust õigusteaduse magistri tasemel. Lõige 2 määratleb õigusteaduse magistrakraadi tähenduse. Lõige 3 sätestab, et juristieksami sooritamine ei asenda ühegi õigusameti või -kutse eriosa eksamit, vaid toimib nende ühisosa eksamina. See kindlustab, et iga asutus saab oma eripära silmas pidades kontrollida kandidaadi valdkonnaspetsiifilisi teadmisi kindlustundega, et isiku õigusteaduse magistrakraadile vastavaid teadmisi on juba kontrollitud. Lõike 4 järgi tõendab juristieksam sellise isiku võimet, kes ei ole Eesti Advokatuuri liige, olla kohtumenetluses lepinguliseks esindajaks. Esimese ja teise astme kohtutes võib praegu professionaalse lepingulise esindajana tegutseda ja kliente esindada lisaks advokaadile ka muu isik, kellele peale haridusnõude muid nõudeid kehtestatud ei ole. Juristieksami läbimise nõude kehtestamine tagab, et ilma piisava keeleoskuse ja/või õigusteadmisteta isikud kohtus kliente esindama ei pääse.

Eelnõu § 3 sätestab õigusametid või -elukutsed juristieksami seaduse tähenduses. Nendeks on kohtunik, kohtunõunik, vandeadvokaat, vandeadvokaadi abi, prokurör, notar, notari asendaja, kohtutäitur, kohtutäituri abi ning pankrotihaldur.

Juristieksami nõue kehtestatakse eelnõu kohaselt üksnes neile, kes soovivad asuda tööle elukutses või ametis, kus on juba seadusega kehtestatud selged kvalifikatsiooninõuded ning kus juba täna toimuvad eksamid.

Lisaks kehtestatakse juristieksami nõue kohtunõunikele – õigusteaduse magistrakraadi nõude asemel. Kohtunõunikud töötavad Riigikohtus, nende töö eripära kohaselt peab neil olema väga kõrge kvalifikatsioon õiguspraktika analüüsimiseks ning riigikohtunike erialaseks abistamiseks. Kohtunõunikel ei ole ega tule ka selle eelnõuga eraldi ametieksamit (kuigi välistatud pole ametikoha konkursi võistluskatsed kandidaatide järjestamiseks).

Juristieksami nõude piiritlemine eelnimetatud loeteluga aitab ka prognoosida võimalikeksamisooritajate arvu.

3.2. Eksami korraldamine

Eelnõu § 4 (punktid 1-4) sätestab tingimused juristieksamile pääsemiseks. Juristieksamile pääseb teovõimeline õigusteaduse magistrakraadi omandanud isik, kes on esitanud eksamil osalemise avalduse hiljemalt kaks kuud enne eksamit ja tasunud eksamitasu hiljemalt kaks kuud enne eksamit või esitanud samaks tähtpäevaks põhjendatud ja tõendatud taotluse tasu maksmisest vabastamise kohta. Eksamile registreerutakse eksamiinfosüsteemi vahendusel.

Eelnõu § 5 sätestab juristieksami tasuga seonduva. Lõike 1 kohaselt tuleb juristieksamile tulemise eest tasuda Riigikohtule tasu, mis on üks kolmandik Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuutasu alammäärast. 2023. aastal on alampalga suuruseks 725 eurot⁵, seega kujuneb eksami tasuks ligikaudu 241,67 eurot. Juristieksami tasu suuruse kindlaksmääramiseks on arvesse võetud ka advokaadieksami tasu, mis on seletuskirja kirjutamise hetkel 250 eurot. Advokatuuriseaduse § 31 lg 5 järgi ei või advokaadieksami ja korduseksami sooritamise tasu olla suurem kui 300 eurot. Juristieksami tasust rahastatakse suures osas eksami korraldamist. Eelnõu § 5 lg 2 annab võimaluse taotleja tõendatud raske majandusliku olukorra tõttu tasu vähendada või tasu maksmisest vabastada. Säte tagab, et juristieksamil osalemine on võimalik kõikidel soovijatel, olenemata nende majanduslikest võimetest. Eelnõu § 5 lõige 3 sätestab, et Riigikohus, kui juristieksamit korraldab asutus, kasutab eksamitasu juristieksami

⁵ Vabariigi Valitsuse määruse „Töötasu alammäära kehtestamine“ § 1

korraldamiseks. Lõige 4 sätestab tingimused tasu tagastamiseks. Tasu tagastatakse kui taotleja võtab eksamil osalemise avalduse tagasi vähemalt kuus nädalat enne eksamit.

Eelnõu § 6 lõige 1 määrab kindlaks, et juristieksamit korraldatakse vähemalt ühel korral aastal. See jätab Riigikohtule ja eksamikomisjonile võimaluse korraldada eksamit vajadusel rohkem kui ühel korral aastas. Sama põhimõtet on rakendatud ka KS § 66 lõikes 3, kus on märgitud, et kohtunikueksam korraldatakse vajaduse järgi, kuid vähemalt üks kord aastas. Lõige 2 ütleb, et juristieksami korraldamise teadaanne avaldatakse Ametlikes Teadaannetes vähemalt kolm kuud enne eksamit. Ametlikes Teadaannetes avaldatakse ka teisi kuulutusi, mille avaldamise kohustus tuleneb õigusaktidest, nt kohtunikukoha konkursiteade (KS § 53 lõike 3 alusel), abiprokuröri konkursiteade (prokuratuuriseaduse § 18 lõike 2 alusel) ja kohtunikuabi konkursiteade (KS § 120 lõike 2 alusel). Kolme kuu piirang tagab, et teadet näeb enne eksami toimumist võimalikult suur hulk kandidaate ning et osalejatele jääks piisav aeg end eksamiks ette valmistada.

Eelnõu § 7 lõike 1 järgi seisneb juristieksam praktiliste kaasuste eestikeelses kirjalikus lahendamises kolmes osas (eraõigus koos hagimenetlusõigusega, lisaks lihtsamal tasemel hagita tsiviilkohtumenetlus-, täitemenetlus- ja maksejõuetusõigus; riigi- ja haldusõigus koos haldusmenetlus- ja halduskohtumenetlusõigusega ning karistusõigus koos süüteomenetlusõigusega). Lõike 2 järgi jaguneb punktide koguarv kolme eksamiosa vahel vahekorras 3:2:1. Proportsiooni määramisel on arvestatud õigusharu mahu ja vajadusega tööturul. Lõike 3 kohaselt võib ülesanne hõlmata mitut eksamiosa, kui lahenduse hindamise skeemiga on ette nähtud, kuidas lahendamise eest saadud punktid eksamiosade vahel jagunevad. Lõike 4 kohaselt on juristieksami ülesannete sisu ning nende lahendamise hindamise skeem kuni eksami lõpuni asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teave.

Eelnõu § 8 määratleb juristieksami sooritamiseiga seonduva. Lõige 1 sätestab, et eksamitulemusi hinnatakse hindajate antud punktide aritmeetilise keskmisena, mis ümardatakse täisarvuks. Lõige 2 määrab kindlaks protsendi, mis on vajalik, et lugeda juristieksam sooritatuks. Juristieksam loetakse sooritatuks, kui õigete lahenduste eest on saadud vähemalt 55% eksamiosa punktide koguarvust. Võrdluseks, advokaadiekamil peab õigusteoreetilisi küsimusi hõlmava testi edukaks läbimiseks õigete vastuste osakaal olema vähemalt 70%, kusjuures ühegi Eesti Advokatuuri kodukorra §-s 63 lg 4 märgitud valdkonna osas ja advokatuuri, advokaadi kutsetöö ja kutse-eeskõigusega seonduvate küsimuste osas ei tohi õigete vastuste osakaal olla väiksem kui 51%⁶. Lõige 3 ütleb, et eksam loetakse sooritatuks üksnes siis, kui kõik eksamiosad on läbitud ning nende eest saadud protsentide aritmeetiline keskmine on 65% eksami punktide koguarvust. Säte kindlustab, et mõni eksamiosa võib olla läbitud keskmisest tulemusest madalama tulemusega, kuna kõiki õigusharusid ei pea võrdselt tundma, aga üheski osas ei tohi läbi kukkuda.

Eelnõu § 8 lõige 4 annab võimaluse juristieksami uuesti sooritamiseks ning täpsustab, et kehtima jääb parem tulemus. See tähendab, et isegi kui teisel korral saab eksami sooritaja kehvema tulemuse kui esimesel korral, siis kehtima jääb esimesel korral saadud tulemus. Lõike 5 kohaselt on eksamil lubatud kasutada üksnes juristieksami korra kohaselt lubatud abivahendeid. Korra järgi on lubatud kasutada Riigi Teatajat. Korras nimetatud abivahendite kasutamisel või lahenduse etteütlemise korral loetakse eksam mittesooritanuks. Lõige 6

⁶ Eesti Advokatuuri kodukord on leitav advokatuuri kodulehelt: <https://advokatuur.ee/est/advokatuur/oigusaktid/kodukord>

sätetab eksami anonüümsuse põhimõtte, s.t hindajad ei tea hindamise ajal, kelle lahendusi nad hindavad ja hinnatavad ei tea, kes nende lahendusi hindavad. Hindaja ja hinnatava anonüümsus hindamisprotsessis on hädavajalik, et tagada aus ja erapooletu eksamineerimismenetlus.

Eelnõu § 9 lõike 1 kohaselt kehtestab juristieksami kava justiitsminister, kuulates ära komisjoni ning Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooli arvamuse. Kavas kirjeldatakse, millised teadmised on vajalikud juristieksami sooritamiseks. Lõike 2 järgi kehtestab justiitsminister komisjoni arvamust ära kuulates ka juristieksami korra, mis sisaldab endas komisjoni töökorda.

Eelnõu § 10 määratleb juristieksami komisjoniga seonduva. Eksamikomisjon vastutab eksami sisulise läbiviimise eest, sh kaasuste kokkupanemise ja eksamitööde hindamise eest. Lõikes 1 on nimetatud juristieksami komisjoni liikmed. Eelnõu kohaselt kuuluvad juristieksami komisjoni kohtunikueksamikomisjoni kohtunikest liikmed, advokatuuri kutsesobivuskomisjoni advokaatidest liikmed, prokuröride konkursikomisjoni prokuröridest liikmed, Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja eksamikomisjoni kohtutäituritest ja pankrotihalduritest liikmed, Notarite Koja eksamikomisjoni notaritest liikmed, kaks Tartu Ülikooli nimetatud õigusteaduse õppejõudu, üks Tallinna Ülikooli nimetatud õigusteaduse õppejõud ning justiitsministri nimetatud Justiitsministeeriumi esindaja. Lõige 2 määratleb juristieksami komisjoni asendusliikmed. Asendamise põhimõte on, et komisjoni liiget asendab temaga samast õigusametist- või elukutsest isik, kes kuulub vastava õigusameti- või elukutse eksamikomisjoni. Lõige 3 annab komisjonile õiguse valida oma liikmete seast komisjoni esimees ning sobiv arv aseesimehi. Sarnast põhimõtet on kohaldatud ka kohtunikueksamikomisjoni puhul (KS § 69 lg 2). Lõike 4 kohaselt juhib volitatud esimehe ja aseesimeeste puudumise korral komisjoni Riigikohtu esimehe määratud ajutine esimees. Lõige 5 annab komisjonile võimaluse jaguneda oma ülesannete täitmisel väiksemateks (vähemalt viieliikmelisteks) koosseisudeks. Väiksemate koosseisude moodustamisel võib silmas pidada ka komisjoniliikmete valdkondlikku spetsialiseerumist. Lõike 6 kohaselt tagab juristieksami läbiviimise ja komisjoni tehnilise teenindamise Riigikohus.

PS § 149 kohaselt on Riigikohus riigi kõrgeim kohus, kes vaatab kohtulahendeid läbi kassatsiooni korras. Riigikohus on ühtlasi põhiseaduslikkuse järelevalve kohus. Põhiseaduse § 149 kommenteeritud väljaande punkti 13 kohaselt on seadustega Riigikohtule pandud teisigi ülesandeid. Põhiseaduslikule institutsioonile on võimalik anda lisapädevus, kui see ei välju täielikult tema tegevusvaldkonnast ning selle andmiseks on olemas mõjuv põhjus. Riigikohtule täiendava ülesande andmine (juristieksami komisjoni tehniline teenindamine) ei raskenda põhiülesannete täitmist. Ülesande täitmiseks on ette nähtud riiklik rahastus (sh täiendav inimressurs). Lisaks õigusemõistmisega tegelevatele kolleegiumidele on Riigikohtus tugiosakonnad, mille tööd juhib Riigikohtu direktor. Seetõttu ei mõjuta lisaülesanne põhiülesannete täitmist. Juristieksami korraldamine on seotud juba seadustega Riigikohtule määratud ülesannetega. Lisaks õigusemõistmisele on Riigikohtul tulenevalt kohtute seadusest ka teisi ülesandeid, nt on Riigikohus abiks kohtunike omavalitsuskogude (täiskogu, kohtute haldamise nõukoja, koolitusnõukogu, kohtunikueksamikomisjoni, distsiplinaarkolleegiumi) töö korraldamisel. Lisaülesande andmine Riigikohtule tagab juristieksami komisjoni töö korraldamise professionaalsuse, sõltumatuse ja läbipaistvuse.

Eelnõu § 11 lõike 1 kohaselt avaldatakse juristieksami tulemused Ametlikes Teadaannetes hiljemalt 30. päeval pärast eksami viimase osa toimumist. Lõige 2 määrab, mis andmed Ametlikes Teadaannetes avaldatakse: juristieksami sooritanute nimed ja sünniajad koos

sooritamise ajaga. Avaldatav teade ei sisalda saavutatud punktisummat ega mittesooritanute nimesid.

Eksami sooritanute nimede avaldamise eesmärgiks on suurendada õigusteenuste turu usaldusväarsust. Õigusteenust osutava juristi kvalifikatsiooni tähtsust võib võrrelda tervishoiuteenuse osutaja usaldusväarsusega. Ebapiisav erialane asjatundlikkus võib mõlemal juhul olla kliendile raskete tagajärgedega.

Kuna Eestis ei kehti reeglina õigusteenuste osutamisel advokaadimonopoli, siis on oluline, et teenust vajavad isikud saaksid ise kontrollida võimalike teenuseosutajate kvalifikatsiooni. See on sarnane tervishoiuteenuse osutajate andmete avaldamisega tervishoiuteenuse korraldamise seaduse § 27 alusel.

Ei oleks mõistlik lasta teenuse otsijal kvalifikatsiooniandmeid nõuda teenuse osutaja käest juba siis, kui nad teenuse üle läbirääkimistesse astuvad. Võib eeldada, et sel juhul kaaluks teenuse otsija märksa vähem võimalikke kandidaate. See pärsiks aga konkurentsi.

Eksami sooritanute nimede avaldamine ei ületa ka eraelu riivet võrreldes näiteks tavakohaste kõrgkoolilõpetanute nimede ja väitekirjade kaitsmiste avaldamisega meedias ja kõrgkoolide võrgulehtedel. See riive peaks olema eksami sooritanute jaoks talutav ka seetõttu, et juristieksamile minekuga näitavad nad tahet kandideerida avalikku ametisse või pakkuda avalikkusele õigusteenuseid. Kummagi võimaluse teostumisel ei saa inimese nimi jääda varjatuks.

Vältimaks samanimeliste segiajamist näeb eelnõu ette eksami sooritanute sünniaja avaldamise. Sünniaja, mitte isikukoodi, avaldamise eeskujuks on erakonnaliikmete nimekirjade avaldamine – vrd erakonnaseaduse § 8¹. Isikukood võimaldaks küll isiku veelgi täpsemat tuvastamist, kuid eelnõu koostajad järgivad andmeminimalismi põhimõtet. Eksami sooritanute nimede ja sünnipäevade kokkulangevus on piisavalt ebatõenäoline, mistõttu isikukoodi asemel sobib sünniaeg.

Kuna eksamil saavutatud punktisumma võib tööle kandideerimisel olla otsustava tähtsusega, näeb eelnõu eksami sooritajale ette eksamitunnistuse. Eksamitunnistus võimaldab tõendada lisaks eksami sooritamise faktile ka eksamitulemust. Selline lahendus aitab saavutada sama eesmärgi kui eksamitulemuste täies mahus avaldamine.

Pärast eksami toimumist ja tulemuste teatavakstegemist avalikustatakse ka lahendatud kaasused ja nende näidislahendused, mis annavad olulise panuse Eesti õigusteaduse arengusse. Eksamikaasuste lahendused moodustavad väärtusliku õppematerjali nii üliõpilastele kui ka juba tegutsevatele juristidele.

Eelnõu § 11 lõige 3 sätestab juristieksami tunnistusega seonduva. Igale juristieksami sooritanule väljastatakse eksami sooritamise tunnistus, eksami mittesooritanule väljastatakse tõend. Tunnistusel ja tõendil on näha eksamil saavutatud täpne tulemus eksamiosade kaupa.

Eelnõu § 12 kohaselt kehtivad juristieksami tulemused tähtajatult või seni, kuni avaldatakse parema tulemusega sooritatud uue eksami tulemused. Eelnõu koostajad on leidnud, et tulemustele aegumistähtaja kehtestamine ei ole vajalik – õigusametisse või -elukutsesse kandideeriv isik peab pärast juristieksami sooritamist läbima täiendava hindamisvooru vastavalt õigusametile või -elukutsesele kehtestatud nõuetele.

3.3. Eksamitulemuste vaidlustamine

3. peatükk koosneb ühest paragrahvist, mis kirjeldab eksamitulemuste vaidlustamist.

Eelnõu § 13 lõige 1 annab võimaluse juristieksami iga osa tulemuse vaidlustamiseks kohustuslikus kohtueelses menetluses, esitades juristieksami komisjonile kirjaliku vaide hiljemalt kümme päeva pärast eksami tulemuste avaldamist.

Vaidlustamistähtaja kehtestamisel on arvestatud, et eksami sooritaja peab saama teostada kaebeõigust. Võrdluseks, Tallinna Ülikooli vastuvõtukorra § 11 lõikes 1 on öeldud, et kui sisseastuja soovib vastuvõtueksami tulemuse vaidlustada, tuleb tal esitada vaie hiljemalt eksamitulemuste avalikustamisele järgneval tööpäeval ja doktoriõppe puhul kolme tööpäeva jooksul. Teisi vastuvõtuga seotud otsuseid ja toiminguid on võimalik vaidlustada kolme tööpäeva jooksul alates otsuse teatavaks tegemisest või toimingu tegemisest (vastuvõtukorra § 11 lg 2).

Lõige 2 ütleb, et juristieksami komisjon vaatab vaide läbi 60 päeva jooksul alates vaide esitamisest. Komisjon võib vaidlustatud osas tulemusi tõsta, langetada või samaks jätta ning sellest tulenevalt ka eksami lõpptulemust muuta. Lõike 3 kohaselt on eksami tulemusi võimalik pärast vaidmenetlust vaidlustada halduskohtumenetluse seadustikus ettenähtud korras. Kui aga vaidlustatakse vaide tähtajaks läbi vaatamata jätmist, siis selleks halduskohtuasjaks ei ole eelnev vaidmenetlus nõutav.

3.4. Rakendussätted

4. peatükk koosneb kahest jaost: üleminekusätted ja seaduste muutmine.

3.4.1. Üleminekusätted

Eelnõu § 14 lõige 1 määrab kindlaks kuupäeva, millal juristieksami komisjon esimesele koosolekule koguneb. Kõige hiliseimaks kuupäevaks on määratud 2024. aasta 1. veebruar. Lõige 2 ütleb, et seni kuni komisjon endale esimehe valib, täidab esimehe rolli Riigikohtu esimees või tema määratud komisjoni liige. Lõikes 3 on määratud tähtaeg juristieksami kava ja korra kehtestamiseks. Kuupäevaks on määratud 2024. aasta 1. aprill. Lõige 4 ütleb, et hiljemalt 01.07.2024 avaldatakse advokatuuriseaduse § 82⁶ lõikes 2, kohtute seaduse § 137⁵ lõikes 2, kohtutäituri seaduse § 104 lõikes 4, notariaadiseaduse § 57⁶ lõikes 2, pankrotiseaduse § 193¹ lõikes 3 ning prokuratuuriseaduse § 57⁶ lõikes 2 ettenähtud eksamite ja konkursside mahu muudatused.

Tähtaegade seadmisel on lähtutud eeldusest, et eelnõu võetakse seadusena vastu 2023. aasta jooksul ning jõustub 01.01.2024. Seega eksamikomisjon peaks kogunema 2024. aasta jaanuaris (hiljemalt 1. veebruariks), et valida esimees ja jagada omavahel tööülesanded. Justiitsminister esitab komisjonile arvamuse avaldamiseks eksamikava ja -korra eelnõud ning komisjonil on umbes kaks kuud aega nende kohta arvamuse avaldamiseks. Need tuleb määrustena jõustada hiljemalt 1. aprilliks. Kui tavapäraselt tuleb eksamiteade avaldada kolm kuud enne eksamit (vt eelnõu § 6 lg 2), siis esimeseks eksamiks ettevalmistumiseks peaks olema oluliselt pikem aeg – see võiks toimuda näiteks 2024. a oktoobris. Eelnõu kohaselt peab aastas toimuma vähemalt üks eksam, kuid esimestel aastatel on mõistlik korraldada vähemalt kaks eksamit aastas, et oleks piisavalt kandidaate vabade kohtade täitmiseks. Enne 2027. aastat jõuab eelduslikult teha viis eksamivooru, arvestades järgmist tsüklit: 3 kuud etteteatamiseks, 1 kuu tulemuste kokkuvõtmiseks.

Eelnõu §-st 15 tuleneb põhimõte, et juristieksami nõue ei kohaldu tagasiulatuvalt, s.t. juba õigusametis või -elukutses tegutsevad juristid oma tegevuse jätkamiseks juristieksamit sooritama ei pea. Lõige 1 ütleb, et isikule, kes on hiljemalt 2026. a 31. detsembril asunud õigusametisse või -elukutsesse või vähemalt läbinud selleks seaduses ettenähtud eksami või konkursi, juristieksami nõue ei kehti. Lõige 2 kinnitab, et juristieksami nõue ei kehti ka sellisel juhul, kui lõikes 1 nimetatud isik vahetab hiljem õigusametit- või elukutset.

Arusaadavalt ei kehti see ka juhul, kui isik teeb oma õigusameti või -elukutse pidamisel vaheaja. Nii tagatakse õiguskindluse põhimõte neile, kes on reguleeritud juristitööle asunud enne üleminekuaja lõppu. Kui nad soovivad ühest ametist teise liikuda, siis tuleb hinnata, millised lisanõuded konkreetse ametivahetuse korral kehtivad. Näiteks saab vähemalt 3-aastase staažiga vandeadvokaat või prokurör kandideerida kohtunikuks ilma kohtunikueksamit sooritamata, teiste õigusametite puhul ei ole automaatselt kohtunikueksamist vabastust ette nähtud (KS § 66 lg 6). Seega kui näiteks staažikas notar, kohtutäitur või pankrotihaldur, kes oli ametis juba enne üleminekuaja lõppu, kandideerib kohtunikuks, siis peab ta tõenäoliselt sooritama kohtunikueksami tänases mahus – nii, et see hõlmab ka õigusmagistri tasemele vastavuse hindamist. Ta võib oma kandideerimist kergendada sellega, et sooritab juristieksami vabatahtlikult. Sel juhul väheneb ka tema jaoks kutsespetsiifiliste eksamite maht.

3.4.2. Seaduste muutmise

3.4.2.1. Advokatuuriseaduse muutmise

Eelnõu §-ga 16 muudetakse advokatuuriseadust.

Advokatuuriseadust täiendatakse §-ga 82⁶, mille lõige 1 ütleb, et advokatuuri liikmeks võtmisel kohaldatakse juristieksami sooritamise nõuet alates 2027. aasta 1. jaanuarist. Lõike 2 kohaselt vähendatakse advokaadieksami mahtu alates 01.01.2027 selliselt, et see ei hõlmaks enam juristieksami sisu ja eesmärki vaid keskenduks erialateadmiste hindamisel advokaadi kutsetegevusele. Vähendatud mahus sooritavad juristieksami need, kes tulevad advokaadieksamile enne 01.01.2027. Lõige 3 ütleb, et juristieksamit ei nõuta advokatuuri liikmeks võtmisel § 65 lõikes 1 ja juristieksami seaduse §-s 15 nimetatud isikult. Tegemist on viitega põhimõttele, et juristieksami nõue ei kohaldu tagasiulatuvalt. Juristieksami nõue advokaatidele tuleneb KS § 47 lõike 1 punktist 1 (AdvS § 23 lg 1 punktis 3 oleva viite kaudu). Kuid kui juristieksami seaduse §-s 15 nimetatud isik tuleb advokaadieksamile, siis kohaldatakse sellele enne 01.01.2027 kehtinud advokaadieksami mahtu.

3.4.2.2. Halduskohtumenetluse seadustiku muutmise

Eelnõu §-ga 17 muudetakse halduskohtumenetluse seadustikku.

Seoses advokatuuri mittekuuluvatele lepingulistele esindajatele juristieksami sooritamise nõude kehtestamisega muudetakse HKMS § 32 lõike 1 punkti 2, mille kohaselt võis varem halduskohtumenetluses volitatud esindajaks olla õigusteadusliku kõrgharidusega isik. Selle asemel võib halduskohtumenetluses volitatud esindajaks olla muu isik, kes on sooritanud juristieksami. Sellega seoses tuleb muuta ka sama paragrahvi lõiget 3, kus asendatakse sõnad „Õigusteadusliku või majandusteadusliku“ sõnaga „Majandusteadusliku“, kuivõrd eelnõuga planeeritud muudatuse kohaselt on vaja edaspidi volitatud esindajana halduskohtumenetluses osalemiseks sooritada juristieksam.

HKMS-i rakendussätete alla lisatakse § 282¹, kus tuuakse esile volitatud esindaja juristieksami nõue. Säte koosneb kolmest lõikest, millest lõige 1 määrab, et juristieksami sooritamise nõuet kohaldatakse volitatud esindajale alates 01.01.2027. Lõikest 2 tuleneb, et üleminekuajal kehtib neile, kellel ei ole juristieksam sooritatud, jätkuvalt õigusmagistri nõue. Lõige 3 sätestab, et isik, kes on kohtus volitatud esindajaks 31.12.2026 ning kellel ei ole juristieksam sooritatud, võib esindajana jätkata kohtumenetluse lõpuni. Muudatused annavad uue nõude kehtima hakkamiseks piisavalt kohanemisaega ega takista kohtumenetluse kulgu. Lõike 4 järgi ei kohaldata juristieksami nõuet, kui volitatud esindajaks on juristieksami seaduse §-s 15 nimetatud isik. Tegemist on viitega põhimõttele, et juristieksami nõue ei kohaldu tagasiulatuvalt.

3.4.2.3. Kohtute seaduse muutmise

Eelnõu §-ga 18 muudetakse kohtute seadust.

Eelnõuga muudetakse KS § 47 lõike 1 punkti 1, kus on nimetatud kohtunikule esitav haridusnõue. Varasem haridusnõuet kirjeldav punkt tuleb asendada lausega „on sooritanud juristieksami“. See tõendab, et isik on omandanud õiguse õppesuunal vähemalt riiklikult tunnustatud magistrikraadi, sellele vastava kvalifikatsiooni Eesti Vabariigi haridusseaduse § 28 lõike 2² tähenduses või sellele vastava välisriigi kvalifikatsiooni (juristieksamile pääsemise eeldus) ning sooritanud juristieksami.

Esimese astme kohtunikele juristieksami nõude kehtestamiseks täiendatakse KS § 50 lõiget 1, lisades punkti 2 juristieksami sooritamise nõude ning varasema punkti 2 tekst tõstetakse punkti 3. Teise astme kohtunikele juristieksami nõude kehtestamiseks täiendatakse KS § 51 lõiget 1, lisades punkti 2 juristieksami sooritamise nõude; varasema punkti 2 tekst tõstetakse punkti 3. Kolmanda astme kohtunikele juristieksami nõude kehtestamiseks muudetakse KS § 52 kahe punktiga sätteks selliselt, et punkt 1 sätestab, et kohtunikuks võib nimetada isiku, kes on kogunud ja tunnustatud jurist ning punkt 2 sätestab, et isik on sooritanud juristieksami.

KS § 115 lõike 1 punkt 1 muudetakse selliselt, et senise KS § 47 viite asemel oleks selgelt ette nähtud kohtunikuabile esitav haridusnõue, milleks on õiguse õppesuunal riiklikult tunnustatud magistrikraad, sellele vastav kvalifikatsioon Eesti Vabariigi haridusseaduse § 28 lõike 2² tähenduses või sellele vastav välisriigi kvalifikatsioon. KS § 115 lõiget 1 täiendatakse punktiga 1¹, et isik vastaks KS § 47 lõike 1 punktides 2 ja 3 kehtestatud nõuetele. Muudatused on vajalikud selleks, et kohtunikuabile ei kehtiks kohtunikule eelnõu kohaselt kehtiv juristieksami sooritamise nõue.

KS § 125¹ lõike 4 esimene lause sõnastatakse selliselt, et isik vastaks KS § 115 lõike 1 punktis 1 ja KS § 47 lõike 1 punktides 2 ja 3 kehtestatud nõuetele. Muudatus on vajalik selleks, et kohtujuristile ei kehtiks kohtunikule eelnõu kohaselt kehtiv juristieksami sooritamise nõue.

Kohtute seaduse rakendussätete alla lisatakse § 137⁵, kus tuuakse esile juristieksami nõue. Säte koosneb kolmest lõikest, mille lõige 1 sätestab, et juristieksami nõuet kohaldatakse kohtunikuks ja kohtunõunikuks kandideerimisel alates 01.01.2027. Lõige 2 sätestab, et kohtunikueksami mahtu vähendatakse alates 01.01.2027 selliselt, et see ei hõlmaks enam juristieksami sisu ja eesmärki vaid keskenduks õiguslaste teadmiste ja nende kasutamise oskuste hindamisel kohtunikutööle. Mahu vähendamist kohaldatakse ka juristieksami sooritanuile, kes tulevad kohtunikueksamile enne 01.01.2027. Lõike 3 järgi ei kohaldata juristieksami nõuet juristieksami seaduse §-s 15 nimetatud isikule. Tegemist on viitega põhimõttele, et

juristieksami nõue ei kohaldu tagasiulatuvalt. Kuid kohtunikueksami sooritamisel kohaldatakse talle enne 01.01.2027 kehtinud eksami mahtu.

3.4.2.4. Kohtutäituri seaduse muutmine

Eelnõu §-ga 19 muudetakse kohtutäituri seadust.

Eelnõuga muudetakse KTS § 17 lõiget 1, kus on nimetatud kohtutäiturile esitatav haridusnõue. Varasem haridusnõuet kirjeldav sätte sissejuhatav osa tuleb sõnastada selliselt, et kohtutäituriks võib nimetada isiku, kes on sooritanud juristieksami. Muudatus kindlustab, et isik on omandanud õiguse õppesuunal vähemalt riiklikult tunnustatud magistrikraadi, sellele vastava kvalifikatsiooni Eesti Vabariigi haridusseaduse § 28 lõike 2² tähenduses või sellele vastava välisriigi kvalifikatsiooni (juristieksamile pääsemise eeldus) ning sooritanud juristieksami.

KTS § 23 lõike 2 teises lauses asendatakse haridusnõue „läbinud riiklikult tunnustatud bakalaureuseõppe või rakenduskõrgharidusõppe õiguse õppesuunal“ sõnadega „sooritanud juristieksami“.

Kohtutäituri seaduse rakendussätete all muudetakse KTS §-i 104, tehes sellest 5-lõigulise paragrahvi, mille lõikes 1 märgitakse, et juba ametisse nimetatud kohtutäituritele kohaldatakse nimetamise ajal kehtinud haridusnõuet ning lõikes 2, et juba tööle võetud kohtutäituri abile kohaldatakse tööle võtmise ajal kehtinud haridusnõuet. Kuni 01.07.2002 võis kohtutäituriks nimetada ka ilma õigusteadusliku kõrghariduseta isiku, nüüd asendub bakalaureusekraadi nõue õigusteaduse magistrikraadi nõudega. Säte tagab, et varem ametisse nimetatutele haridusnõude rangemaks muutmine ei kehti. Lõikes 3 sätestatakse, et juristieksami sooritamise nõuet kohaldatakse kohtutäituriks kandideerimisel ning kohtutäituri abina tööle võtmisel alates 01.01.2027. Lõike 4 kohaselt vähendatakse kohtutäiturieksami mahtu alates 01.01.2027 selliselt, et see ei hõlmaks enam juristieksami sisu ja eesmärki vaid keskenduks erialateadmiste hindamisel kohtutäituri ametitegevusele. Mahu vähendamist kohaldatakse ka juristieksami sooritanuile, kes tulevad kohtutäiturieksamile enne 01.01.2027. Lõikest 5 tuleneb, et juristieksami nõuet ei kohaldata juristieksami seaduse §-s 15 nimetatud isikule. Tegemist on viitega põhimõttele, et juristieksami nõue ei kohaldu tagasiulatuvalt.

3.4.2.5. Kriminaalmenetluse seadustiku muutmine

Eelnõu §-ga 20 muudetakse kriminaalmenetluse seadustikku.

Seoses advokatuuri mittekuuluvatele lepingulistele esindajatele juristieksami sooritamise nõude kehtestamisega tuleb muuta KrMS § 41 lõike 4 kolmandat lauset, mis sätestab kannatanu, tsiviilkostja ja kolmanda isiku lepingulise esindaja haridusnõude. Selle asemel võib kohtumenetluses lepinguliseks esindajaks eelnõu kohaselt olla kas advokaat või juristieksami sooritanud isik. Kriminaalmenetluse kaitsja haridusnõude muutmiseks tuleb sõnastada KrMS § 42 lg 1 p 1 selliselt, et kriminaalmenetluses on kaitsja advokaat või juristieksami sooritanud isik, kelle pädevus kriminaalmenetluses tuleneb kokkuleppest kaitsealusega (lepinguline kaitsja). Senises sõnastuses lisandus advokaadile ja õigusteaduse magistrikraadiga muule isikule klausel „menetleja loal“, mis peab silmas, et advokatuuri mittekuuluva esindaja puhul peaks menetleja hindama, kas isiku kvalifikatsioon sobib kriminaalmenetluses osalemiseks. Kuna juristieksam tõendabki kvalifikatsiooni, siis pakub eelnõu jätta menetleja luba sättest välja, kuid säilitada luba KrMSRS-i üleminekusättes nende suhtes, kes pole juristieksamit

sooritanud. Tunnistaja esindaja haridusnõude muutmiseks muudetakse KrMS § 67¹ lõiget 1, kus asendatakse varasema muu isiku haridusnõue väljendiga „juristieksami sooritanud isik“.

3.4.2.6. Kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seaduse muutmine

Eelnõu §-ga 21 muudetakse kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seadust.

KrMSRS-i täiendatakse 2-lõikelise §-iga 2⁶, kus sätestatakse juristieksami nõue. Lõike 1 kohaselt võib hiljemalt 2026. aasta 31. detsembril alustatud kriminaalmenetluses lepinguliseks esindajaks olla menetleja loal hiljemalt 2027. aasta 1. jaanuaril sõlmitud kokkuleppe alusel isik, kes ei ole advokaat ega ole sooritanud juristieksami, kuid kes on omandanud õiguse õppesuunal vähemalt riiklikult tunnustatud magistrikraadi, sellele vastava kvalifikatsiooni Eesti Vabariigi haridusseaduse § 28 lõike 2² tähenduses või sellele vastava välisriigi kvalifikatsiooni. Muudatuse põhjus on soov tagada, et juristieksami nõude jõustumise järel ei peaks kõiki kriminaalmenetlustes olemasolevaid lepingulisi esindajaid välja vahetama. Lõikest 2 tuleneb, et juristieksami nõuet ei kohaldata juristieksami seaduse §-s 15 nimetatud isikule. Tegemist on viitega põhimõttele, et juristieksami nõue ei kohaldu tagasiulatuvalt.

3.4.2.7. Notariaadiseaduse muutmine

Eelnõu §-ga 22 muudetakse notariaadiseadust.

NotS § 6 lõikes 1 asendatakse sõnad „kes vastab kohtunikule esitatavatele haridusnõuetele vastavalt kohtute seaduse § 47 lõike 1 punktile 1“ sõnadega „on sooritanud juristieksami“.

NotS § 7¹ lõike 1 teisest lausest jäetakse välja sõnad „ja koosneb praktiliste kaasusülesannete lahendamisest“. Notarikonkursi kirjalik eksam on seni seisnenud kaasusülesannete lahendamises ning katnud valdavalt seda, mida hakkab eelnõu kohaselt juristieksam hõlmama. Juristieksami nõude jõustumisel võib eriosa eksami puhul olla tarbekas kontrollida notariaadispetsiifilisi teadmisi testi vormis.

NotS § 21 lõige 2 muudetakse kolme-punktiliseks sätteks jättes välja ka notari asendaja kodakondsusnõue. Kuna notari asendajale kehtivad notarile esitatavad nõuded (välja arvatud kandidaaditeenistuse läbimine ja notarikandidaadi hindamise sooritamine), on tegemist ebavajaliku täpsustusega. Muudatuse kohaselt määrab sätte punkt 1, et notari asendajaks võib nimetada ka muu isiku, kes vastab notarile esitatud nõuetele (välja arvatud kandidaaditeenistuse läbimine ja notarikandidaadi hindamise sooritamine), punkt 2, et isik peab olema sooritanud juristieksami ning punkt 3, et isik peab olema sooritanud notari asendaja eksami.

NotS § 24 lõiget 1 täiendatakse juristieksami sooritamise nõudega. Edaspidi võib notarikandidaadiks saada Euroopa Liidu liikmesriigi kodanik, kes on sooritanud juristieksami ning kelle suhtes pole teada ühtki asjaolu, mis eeldaks sobimatust notarina töötamiseks.

NotS rakendussätetesse lisatakse § 57⁶, mis määratleb juristieksami nõude rakendumise. Lõike 1 kohaselt kohaldatakse juristieksami sooritamise nõuet notariks kandideerimisel, notari asendajaks nimetamisel ning notarikandidaadiks kandideerimisel alates 01.01.2027. Lõike 2 kohaselt vähendatakse notari eksami, notari asendaja eksami ja notarikandidaadi konkursi mahtu alates 01.01.2027 selliselt, et need ei hõlmaks enam juristieksami sisu ja eesmärki vaid keskenduksid erialateadmiste hindamisel notari ametitegevusele. Mahu vähendamist kohaldatakse ka juristieksami sooritanuile, kes tulevad eksamile või konkursile enne 2027. aasta 1. jaanuari.

NotS § 7¹ lg 1 kohaselt on notari ametikoha täitmise konkursi osaks eksam, mille sisu ja korra kehtestab Notarite Koda. NotS § 21 lg 1 kohaselt võib notari asendajaks olla teine notar, endine notar, piisava ettevalmistusega notarikandidaat ning lg 2 kohaselt ka isik, kes on teinud notari asendaja eksami, mis tegelik sisu vastab § 21 lg 5 mõtte kohaselt notariksamile. NotS § 24 lg 2 kohaselt võetakse notarikandidaadid tööle konkursi alusel, mille korra kehtestab Notarite Koda, kes on selles muuhulgas ette näinud ka õigusteadmiste testi⁷. Pärast juristieksami nõude jõustumist piirduakse õiguslaste teadmiste osas notariaadispetsiifiliste teadmiste hindamisega. Juristieksamile ülemineku leevendamiseks kehtib notariksamile, notari asendaja eksami ja notarikandidaadi konkursi mahu vähendamine üleminekuaja erisusena neile, kes on juristieksami sooritanud enne vastava nõude jõustumist.

Lõige 3 sätestab, et juristieksami nõue ei kohaldu juristieksami seaduse §-s 15 nimetatud isikule. Tegemist on viitega põhimõttele, et juristieksami nõue ei kohaldu tagasiulatuvalt. Kuid notari eksamil, notari asendaja eksamil ja notarikandidaadi konkursil kohaldatakse talle enne 01.01.2027 kehtinud eksami või konkursi mahtu.

3.4.2.8. Pankrotiseaduse muutmine

Eelnõu §-ga 23 muudetakse pankrotiseadust.

Eelnõuga muudetakse PankrS § 56 lõike 1 punkti 4, kust eemaldatakse varasem viide kohtuniku haridusnõudele. Kuna praeguse ni ei pidanud kohtutäituril olema tingimata magistrakraadi, siis viitas senine sõnastus KS § 47 lõike 1 punktile 1 vastavale haridustasemele, mis kohtutäituri haridusnõude tõstmise järel ei ole enam asjakohane. Eelnõu kohaselt muudetakse ka PankrS § 56 lõikes 1¹ nimetatud välisriigi halduri Eestis haldurina tegutsemise nõuet. Varasema välisriigi kutsekvalifikatsiooni tunnustamise seaduse viite asemel rakendatakse nüüd halduri eksamit. Välisriigi kutsekvalifikatsiooni tunnustamise seaduse § 7 lõikes 2 sätestatud pädev asutus on Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda. Välisriigist pärit pankrotihalduri tunnustamine on nüüd analoogne AdvS § 65 lõikes 1 nimetatuga.

Haldurina tegutsemise õiguse täiendamiseks muudetakse eelnõu kohaselt PankrS § 57 lõike 1 punkti 1 sellisel, et haldurina tegutsemise õigus antakse teovõimelisele füüsilisele isikule, kes on omandanud õiguse õppesuunal vähemalt riiklikult tunnustatud magistrakraadi, sellele vastava kvalifikatsiooni Eesti Vabariigi haridusseaduse § 28 lõike 2² tähenduses või sellele vastava välisriigi kvalifikatsiooni. Efekttiivse pankrotimenetluse tagamise jaoks on äärmiselt olulise tähtsusega, et haldur kui pankrotimenetluse juht oleks piisavalt asjatundlik⁸. Kehtivas õiguses on sätestatud üsna erinevad nõuded halduriks saamisele, mistõttu võib isikute ettevalmistus halduri kutseks olla erineva tasemega. PankS §-s 57 sisalduvaid nõudeid on järjepidevalt karmistatud (nt 2010. a jõustunud muudatustega sätestati kõrghariduse nõue ning kohustus läbida pankrotihalduri väljaõpe), kuid siiski on maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuringus märgitud, et lisaks kõrge professionaalsusega pankrotihalduritele leidub palju neid, kellel esineb puudujääke majandusalastes või juriidilistes teadmistes⁹. Eeltoodust tulenevalt on

⁷ Vt lähemalt Notarita Koda kodulehelt, <https://www.notar.ee/et/notarid/saamine>

⁸ Justiitsministeerium „Maksejõuetuse revisjoni lähteülesande projekt“, Tallinn 2016 Kättesaadav arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/maksejõuetusoiguse_revisjoni_lahteulesanne_loplik_13.06.2016.pdf, lk 89

⁹ Riigikantselei „Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuring“, 2013. Kättesaadav arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/maksejõuetuse_menetlemise_tohususe_uuringu_kokkuvote_0.pdf, lk 7

põhjendatud soov muuta pankrotihalduri haridusnõue rangemaks -kuni õigusteaduse magistri kraadini.

Seoses pankrotihalduri haridusnõude rangemaks muutmisega kehtib pankrotihaldurite suhtes samuti juristieksami sooritamise nõue. Täiendus lisatakse PankrS § 57 lõike 1 punkti 3¹ ning lõige 2 tunnistatakse kehtetuks. Sarnaselt punktis 3.4.2.7 kirjeldatuga jäetakse ka PankrS § 57 lõikest 3 välja viide KS § 47 lõike 1 punktis 1 nimetatud haridustasemele.

PankrS §-s 193¹ nimetatud pankrotihalduri haridusnõude erisus muudetakse ja sõnastatakse selliselt, et lõige 1 märgiks, et isikule, kes on juba saanud pankrotihaldurina tegutsemise õiguse, kohaldatakse õiguse saamise ajal kehtinud haridusnõuet, ning lõige 2, et juristieksami nõuet kohaldatakse pankrotihaldurina tegutsemise õiguse andmisel alates 01.01.2027. Lõike 3 kohaselt vähendatakse halduri eksami mahtu alates 01.01.2027 selliselt, et see ei hõlmaks enam juristieksami sisu ja eesmärki, vaid keskenduks erialateadmiste hindamisel halduri kutsetegevusele. Mahu vähendamist kohaldatakse ka juristieksami sooritanuile, kes tulevad halduri eksamile enne 01.01.2027. Lõikesse 4 märgitakse üleminekusäte, et kuni juristieksami sooritamise nõude jõustumiseni peab kohtutäitur, kes saab pankrotihaldurina tegutsemise õiguse, olema omandanud magistriskraadi. Pankrotiseaduses ei eristata enam eelnõu kohaselt magistriskraadiga täiturit. Lõige 5 sätestab, et juristieksami nõue ei kohaldu juristieksami seaduse §-s 15 nimetatud isikule. Tegemist on viitega põhimõttele, et juristieksami nõue ei kohaldu tagasiulatuvalt. Kuid kui juristieksami §-s 15 nimetatud isik tuleb halduri eksamile, siis kohaldatakse enne 01.01.2027 kehtinud halduri eksami mahtu.

3.4.2.9. Prokuratuuriseaduse muutmine

Eelnõu §-ga 24 muudetakse prokuratuuriseadust.

Eelnõu kohaselt muudetakse ProkS § 15 lg 1 punkti 1 selliselt, et seal on üksnes nimetatud „on sooritanud juristieksami“. Muudatus kindlustab, et isik on omandanud õiguse õppesuunal vähemalt riiklikult tunnustatud magistriskraadi, sellele vastava kvalifikatsiooni Eesti Vabariigi haridusseaduse § 28 lõike 2² tähenduses või sellele vastava välisriigi kvalifikatsiooni (juristieksamile pääsemise eeldus) ning sooritanud juristieksami.

ProkS-i rakendussätete all muudetakse § 57⁶ kahest lõikest koosnevaks paragrahviks, mille lõike 1 kohaselt kohaldatakse juristieksami sooritamise nõuet prokuröriks nimetamisel alates 01.01.2027. Lõike 2 kohaselt vähendatakse alates 01.01.2027 konkursi mahtu selliselt, et see ei hõlmaks enam juristieksami sisu ja eesmärki, vaid keskenduks õiguslaste teadmiste ja nende kasutamise oskuse hindamisel prokuroritööle. Mahu vähendamist kohaldatakse ka juristieksami sooritanuile, kes tulevad konkursile enne 01.01.2027. Lõike 3 kohaselt ei kohaldu juristieksami seaduse §-s 15 nimetatud isikule juristieksami sooritamise nõue. Tegemist on viitega põhimõttele, et juristieksami nõue ei kohaldu tagasiulatuvalt. Senine paragrahvi sisu kaotab ProkS § 15 lg 1 p 1 uue sõnastusega asjakohasuse.

3.4.2.10. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmine

Eelnõu §-ga 25 muudetakse tsiviilkohtumenetluse seadustikku.

Seoses advokatuuri mittekuuluvatele lepingulistele esindajatele juristieksami sooritamise nõude kehtestamisega muudetakse TsMS § 218 lõike 1 punkti 2 selliselt, et kohtus võib lepinguline esindaja olla muu isik, kes on sooritanud juristieksami.

3.4.2.11. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seaduse muutmise

Eelnõu §-ga 26 muudetakse tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seadust.

TsMSRS-i täiendatakse kolmest lõikest koosneva §-ga 5¹. Lõige 1 sätestab, et TsMS § 218 lõike 1 punktis 2 sätestatud juristieksami sooritamise nõuet kohaldatakse lepingulistele esindajatele alates 01.01.2027. Lõige 2 ütleb, et isik, kes on kohtus lepinguliseks esindajaks 2026. a 31. detsembrini ning kellel ei ole juristieksam sooritatud, võib lepingulise esindajana jätkata kohtumenetluse lõpuni. Muudatused annavad uue nõude kehtima hakkamiseks piisavalt kohanemisaega ega takista kohtumenetluse kulgu. Lõike 3 kohaselt ei kohaldu juristieksami seaduse §-s 15 nimetatud isikule juristieksami sooritamise nõue. Tegemist on viitega põhimõttele, et juristieksami nõue ei kohaldu tagasiulatavalt.

3.4.3. Seaduse jõustumine

Eelnõu § 27 kohaselt jõustub seadus 2024. aasta 1. jaanuaril.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõuga võetakse advokatuuriseaduses, halduskohtumenetluse seadustikus, kohtute seaduses, kohtutäituri seaduses, kriminaalmenetluse seadustikus, kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seaduses, notariaadiseaduses, pankrotiseaduses, prokuratuuriseaduses, tsiviilkohtumenetluse seadustikus ning tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seaduses kasutusele uus termin „juristieksam“. Juristieksam ja selle eesmärk on sisustatud juristieksami seaduseelnõu §-s 2.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõul ei ole puutumust Euroopa Liidu õigusega.

6. Seaduse mõjud

Juristieksami seaduse eelnõu ja teiste seaduste muudatustega avaldub hea õigusloome ja normitehnika eeskirja (HÕNTE) § 46²² tähenduses mõju riigiasutustele, ettevõtluskeskkonnale ja sotsiaalne mõju. Sihtrühmade lõikes on muudatustest puudutatud eelkõige eksamit korraldava asutuse töötajad, eksami sooritajad, kohtus pidevalt lepingulise esindajana tegutsevad õigusteaduse magistrikraadiga juristid, kes ei ole advokatuuri liikmed, ning tulevikus pankrotihalduriks/kohtutäituriks kandideerivad isikud.

6.1. Kavandatav muudatus: juristieksami kehtestamine

6.1.1. Mõju Riigikohtule

Muudatusest mõjutatud sihtrühma moodustavad juristieksamit korraldava asutuse töötajad ehk Riigikohtu teenistujad. Riigikohtu koosseisus olevate inimeste arv on 101, neist 19 on kõrgemad riigiteenistujad (s.t riigikohtunikud), 55 ametnikud ning 27 töölepingulised¹⁰. Võrdluseks, et Eesti esimeses ja teises kohtuastmes on kokku 1002 ametikohta¹¹. Kuigi

¹⁰ Andmed seisuga 04.05.2022 pärinevad Riigikohtult

¹¹ Andmed on saadud personalistatistika arvestusprogrammist

mõjutatud sihtrühm on väike, on kavandatavate töökorralduslike muudatuste mõju sihtrühma töökorraldusele otsene.

Muudatusega kaasneb otsene mõju Riigikohtu teenistujatele juristieksami korralduse toimimise tagamiseks. Riigikohus on nii VTK-le eelnenud töörühmades kui ka VTK-le esitatud tagasisides väljendanud oma nõusolekut tagada juristieksami korraldus.

Kuigi Riigikohtul on olemas sobivad struktuursed eeldused juristieksami korraldamiseks, toob see siiski lisaks töökorraldusliku lahenduse väljatöötamisele ja juurutamisele kaasa ka halduskoormuse püsiva suurenemise. See on tingitud nii sellest, et juristieksam on igal aastasel korduv tegevus kui sellest, et juristieksami korraldamine ei vähenda automaatselt töökoormust muudes valdkondades. Riigikohtule on lisaülesanne täitmiseks ette nähtud täiendav rahastus, mille eest on võimalik võtta tööle lisatöajõudu, kelle igapäevaseks ülesandeks on juristieksamiga seonduv. Pikemas perspektiivis on võimalik halduskoormuse vähenemine ulatuses, millena õnnestub omavahel integreerida juristi- ja kohtunikueksam.

6.1.2. Mõju eksami sooritajatele

Kuna juba õigusametis või -elukutses tegutsevaid isikuid muudatus ei puuduta, siis moodustavad sihtrühma kõik need inimesed, kes soovivad Eestis õigusametis või -kutses tegutsema asuda.

Magistriõppe lõpetanuid on vahemikus 2017–2021 olnud aastas keskmiselt 3 054 inimest¹², õigusteaduse magistriõppe lõpetanuid nendest umbes 200¹³ inimest aastas ehk 6,5%.

Oleme sihtrühma täpsustamiseks küsinud Riigikohtust, Eesti Advokatuurist, Notarite Kojast, Riigiprokuratuurist ning Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Kojast andmed viimasel viiel aastal vastava ameti või elukutse kirjalikul eksamil osalenute kohta. Saadud andmed on järgmised:

- aastatel 2018–2022 osales kohtunikueksamil 126 inimest, s.t keskmiselt igal aastal 25,2 inimest;
- aastatel 2018–2022 osales vandeadvokaadi abi eksamil 514 inimest, s.t keskmiselt igal aastal 102,8 inimest;
- aastatel 2018–2022 osales notari ametikohale kandideerimise eksamil 28 inimest, s.t keskmiselt igal aastal 5,6 inimest;
- aastatel 2018–2022 osales abiprokuröri kirjalikul eksamil 192 inimest, s.t keskmiselt igal aastal 38,4 inimest;
- aastatel 2018–2022 osales kohtutäiturieksamil 31 inimest, s.t keskmiselt igal aastal 6,2 inimest.

Aastas võib õigusametite ja -elukutsete vabade kohtade täitmiseks olla vajalik sooritada juristieksam umbes 178 inimesel. Oleme seega lähtunud eeldusest, et juristieksami sooritajaid võib aastas olla keskmiselt 200 inimest.

Eelnõuga kavandatav muudatus näeb ette, et õigusametis ja -kutses töötamiseks on edaspidi kohustus sooritada juristieksam. See eeldab eksami sooritajal tasu maksmist eksami korraldajale ning teadmiste kontrolli läbimist.

¹² Eesti Statistikaameti statistika andmebaas, https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_haridus_kergharidus/HT275/table/tableViewLayout2

¹³ Ajavahemikul 2013/2014–2017/2018 lõpetas õigusteaduse magistriõppe keskmiselt 235 inimest aastas

Juristieksami maksumuseks on eelnõu kohaselt üks kolmandik Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuutasu alammäärast. 2023. aastal on alampalga suuruseks 725 eurot, seega kujuneb eksami tasuks ligikaudu 241,67 eurot. Tasu suuruse tõttu võib mõningatel huvilistel juristieksam väheste rahaliste vahendite tõttu sooritamata jääda, eeskätt noortel. Eelnõu kohaselt võib juristieksami komisjon taotleja tõendatud raske majandusliku olukorra tõttu aga tasu vähendada või isiku tasu maksmisest vabastada. Järgmise ebasoovitava riskina võib välja tuua, et kui isikul ei õnnestu juristieksam sooritada, on tagajärg talle negatiivne – ta ei saa kandideerida ega tegutseda õigusametis või -kutses. Eelnõu kohaselt on ette nähtud ka korduseksami sooritamise võimalus.

Teisalt on mõju juristieksami edukalt sooritanutele positiivne. Juristieksami läbimise korral saab isik lisada oma elulookirjeldusse märke, mis võib toetada tema tulevase karjäärivalikuid. Märge kinnitab, et isiku õigusteadmiste rakendamist on magistritasemel kontrollitud. Lisaks annab juristieksami edukas sooritamine võimaluse kandideerida ühe baaseksami alusel mitmesse õigusametisse ja -kutsesse.

Mõju esinemise sagedus on väike, s.t kui juristieksam on sooritatud, siis saab isik õigusametis või -kutses töötada ning edaspidi ametit vahetades juristieksamit uuesti sooritama ei pea. Muudatuse ulatus on keskmine, kuna eeldab sihtrühmalt täiendava teadmiste kontrolli läbimist, kuid kuna ka praegu tuleb õigusametisse või -kutsesse saamiseks sooritada eksameid, teste, kutsesobivuskontrolle, vestlusi jm hindamisi, siis ei kaasne sihtrühmal eeldatavalt kohanemisraskusi.

6.2. Kavandatav muudatus: advokatuuri mittekuuluvatele lepingulistele esindajatele juristieksami nõude kehtestamine

6.2.1. Mõju advokatuuri mittekuuluvatele lepingulistele esindajatele

Muudatusest mõjutatud sihtrühm on kohtus pidevalt füüsiliste isikute lepinguliste esindajatena tegutsevad õigusteaduse magistrikraadiga juristid, kes ei ole advokatuuri liikmed ega osale kohtumenetluses oma töö- või ametikohustusi täites. Kohtute infosüsteemi andmetel esindas nt perioodil 2018–2019 lepingulise esindajana füüsilisi isikuid umbes 800 juristi. Regulaarselt kliente esindavaid esindajaid on oluliselt vähem. Hinnanguliselt moodustab sihtrühma, kes ei ole vandeadvokaadid ega vandeadvokaadi abid, kuid on esindanud isikuid kohtus kümnes või enam menetluses kahe aasta jooksul, umbes 200 juristi. Kõikide vabades õiguselukutsetes tegutsevate isikute arvuga 1 524 (200 lepingulist esindajat, 87 notarit¹⁴, 39 kohtutäiturit¹⁵, 69 pankrotihaldurit¹⁶, 58 patendivolnikku¹⁷, 731 vandeadvokaati ja 340 vandeadvokaadi abi¹⁸) võrreldes moodustab muudatusest mõjutatud sihtrühm 13%.

Kohtus lepinguline esindamine eeldab edaspidi juristieksami sooritamist. Muudatuse kohaselt tuleb sihtrühmal maksta tasu eksami korraldajale ning läbida teadmiste kontroll. Muudatus toob sihtrühmale kaasa rahalise mõju, eksami sooritamise kohustuse ning samuti võimaliku enesetäiendamise vajaduse. Mõju avaldumise sagedus on väike – kui juristieksam on sooritatud, siis saab isik oma tegevust endisel viisil jätkata.

¹⁴ Andmed pärinevad Notarite Koja kodulehelt, <https://www.notar.ee/et/notarid/nimekiri>

¹⁵ Andmed pärinevad Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Kojalt

¹⁶ Andmed pärinevad Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja kodulehelt, <https://kpkoda.ee/>

¹⁷ Andmed pärinevad Patendivolnikke Koja kodulehelt, <https://pvkoda.ee/patendivolnikke/patendivolnikud>

¹⁸ Andmed pärinevad Eesti Advokatuuri kodulehelt, <https://advokatuur.ee/est/advokatuur>

Ebasoovitava mõjuna võib välja tuua, et need isikud, kes said varem kohtumenetluses oma kliente esindada üksnes haridusnõude alusel, peavad nüüd sooritama juristieksami. Kui isikul ei õnnestu juristieksam edukalt sooritada, on tagajärg talle negatiivne, sest ta ei saa võtta tsiviil-, kriminaal- või halduskohtumenetlusest lepingulise esindajana osa. See võib isikule tähendada rahalist kaotust või isegi töökoha kaotust.

Muudatusega kaasnevad sihtrühmale kohanemiskulud. Võimalike ebasoovitavate mõjude vähendamiseks on eelnõu koostajad pakkunud välja muudatuse rakendamiseks pika tähtaja – see annab sihtrühmale võimaluse teha vajalikud ettevalmistused, et juristieksam edukalt sooritada.

Muudatusega kaasneb positiivne mõju kohtus esindamise kvaliteedile. Edaspidi pääseksid kohtumenetluses lepingulise esindajana osalema üksnes isikud, kes on Eesti Advokatuuri liikmed, või isikud, kes on sooritanud juristieksami. Täiendava kriteeriumi kehtestamine parandab eeldatavalt kohtuesinduse ja esindajate koostatud menetlusdokumentide üldist kvaliteeti, vähendab kohtu töökoormust puudustega menetlusdokumentide käiguta jätmisel ja puuduste selgitamisel, vähendab puuduste tõttu tagastatavate avalduste/kaebuste arvu ning lühendab keskmist menetlusaega. Juristieksami sooritamine oleks kvaliteedimärk õigusteenust vajavale kliendile ning seda pakkuvale advokatuuri mittekuuluvale lepingulisele esindajale.

6.2.2. Mõju kohtumenetluses osalevatele isikutele

Isikuid, kellel oli kokkupuude kohtumenetlusega või kes osalesid kohtumenetluses 2020. a, on kohtute infosüsteemi andmetele tuginedes 75 395 (kellest 64 081 olid füüsilised isikud ja 11 314 juriidilised isikud). Statistikaameti andmetel¹⁹ elas 01.01.2021 Eestis 1 330 068 inimest, kellest kohtumenetlusega puutus kokku ligikaudu 4,8% ehk väga väike osa.

Sihtrühmaks on aga täpsemalt kõik isikud, kes osalevad kohtumenetluses või puutuvad sellega kokku advokatuuri mittekuuluva lepingulise esindaja vahendusel. Nagu juba kirjeldatud, on pidevalt kohtumenetluses tegutsevaid lepingulisi esindajaid ligikaudu 200, mis teeb muudatusest puudutatud sihtrühma oluliselt väiksemaks.

Kuna inimene puutub keskmiselt kohtumenetlusega kokku juhuslikult ja harva, on muudatuse mõju talle ebaoluline ja väike. Nende inimeste jaoks, kellel kohtumenetluses siiski osaleda tuleb, on muudatuse mõju positiivne, kuna eeldatavalt paraneb muudatusega lepingulise esindamise kvaliteet, kliendi huvid saavad paremini kaitstud ning suhtlus kohtuga on tõhusam.

Võimaliku ebasoovitava mõjuna võib välja tuua teenuse kallinemise või vajaduse pöörduda teenuse saamiseks advokaadi poole, kelle pakutava teenuse hind on samuti kallim.

6.3. Kavandatav muudatus: kohtutäiturite ja pankrotihaldurite haridusnõude tõstmine

6.3.1. Mõju kohtutäituriks/pankrotihalduriks kandideerivale isikule

Kohtutäituriks/pankrotihalduriks kandideerivate isikute all peetakse silmas isikud, kes soovivad saada kohtutäituriks või pankrotihalduriks. Muudatus ei mõjuta juba kohtutäiturina või pankrotihaldurina tegutsevaid isikuid. Eelduslikult on kandideerijateks kohtutäituri abi, kohtutäituri asendaja vm lähedasel töökohal töötav jurist. Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite

¹⁹ Statistikaamet. <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/rahvastik/rahvaarv>

Koja andmetel on 30.11.2021. a seisuga 25 kohtutäituri abi, ühtegi kohtutäituri asendajat ametis ei ole. Pankrotihaldureid on ametis 69²⁰ ja kohtutäitureid 39²¹.

Muudatusega kehtestatakse nõue, et kohtutäituriks või pankrotihalduriks kandideeriv isik peab olema omandanud õiguse õppesuunal vähemalt riiklikult tunnustatud magistrakraadi, sellele vastava kvalifikatsiooni Eesti Vabariigi haridusseaduse § 28 lg 2² tähenduses või sellele vastava välisriigi kvalifikatsiooni. Kohtutäituriks või pankrotihalduriks kandideerival üksikisikul oleks edaspidi kohustus läbida õigusteaduse magistriõpe. Kui isikul ei ole võimalik õigusteaduse magistriõpet läbida, siis on tagajärg talle negatiivne, s.t ta ei saa kohtutäituriks ega pankrotihalduriks kandideerida ega vastaval elukutsel tegutseda.

Kohtutäituri seaduse §-s 12 on kohtutäiturile ette nähtud erialase enesetäiendamise kohustus, mille kohaselt peab nii kohtutäitur kui ka kohtutäituri abi oma erialateadmisi pidevalt täiendama ning läbima KTS §-s 97 ettenähtud perioodilise õigusosalase täiendusõppe. Täiendusõppe kohustuse täitmist kontrollib eksamikomisjon kord viie aasta jooksul.

Ka pankrotihalduritele on justiitsministri määruse „Nõuded pankrotihalduri täiendusõppele ja täiendusõppe maht“ kohaselt ette nähtud perioodiline täiendusõpe. Valdav osa pankrotihalduritest on vandeadvokaadid, kellele kehtib juba praegu KS § 47 lõike 1 punkti 1 kohaselt haridusnõue, milleks on õiguse õppesuunal vähemalt riiklikult tunnustatud magistrakraad, sellele vastav kvalifikatsioon Eesti Vabariigi haridusseaduse § 28 lg 2² tähenduses või sellele vastav välisriigi kvalifikatsioon.

Kuna muudatus ei puuduta juba ametis olevaid kohtutäitureid ega pankrotihaldureid, ei ole tegu sedavõrd olulise muudatusega, mis vajaks täiendavat analüüsimist.

6.4. Muudatuse mõju ettevõtjate ja/või kodanike halduskoormusele

Mõju ettevõtete halduskoormusele on suur, kuna juristieksam ei asenda ühtegi kehtivat kutseksamit, vaid juurde tuleb lisakohustus. Asutustele on kokkuvõttes mõju positiivne – kandideerijate hulgas on isikud, kelle puhul on juba kontrollitud nende oskusi rakendada oma töös Eestis kehtivat õigust õigusteaduse magistri tasemel. Juristieksami komisjon teeb ära esmase sisulise töö ning juristieksami sooritamine garanteerib, et isiku haridusnõue on seadusele vastav.

Juristieksami kehtestamisega suureneb kodanike halduskoormus, kuna tekib täiendav nõue õigusametis ja -kutses töötamiseks, sh eksami sooritamise kohustus, tasu maksmise kohustus ja võimalik enesetäiendamise vajadus.

Advokatuuri mittekuuluvatele lepingulistele esindajatele juristieksami nõude kehtestamisega kasvab kodanike halduskoormus, kuna tekib täiendav nõue kohtumenetluses lepingulise esindajana osalemiseks, sh eksami sooritamise kohustus, tasu maksmise kohustus ja võimalik enesetäiendamise vajadus.

Kohtutäiturite ja pankrotihaldurite haridusnõude tõstmisega bakalaureusekraadilt magistrakraadile ei kaasne olulist mõju ettevõtete ja/või kodanike halduskoormusele.

²⁰ Andmed pärinevad Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja kodulehelt, <https://kpkoda.ee/>

²¹ Andmed pärinevad Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Kojalt

7. Seaduse rakendamise seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Tuginedes Riigikohtu senisele kogemusele kohtunikueksami korraldamisel ja võttes arvesse eelnõus sätestatud tingimusi, on juristieksami seaduse rakendamise seotud võimalikud tegevused ja kulud järgmised.

Eksam toimub eelregistreerumise põhjal. Eksamile registreerutakse infosüsteemi kaudu. Eksamile lubatakse pärast eksami sooritamiseks nõutava kvalifikatsiooni kontrollimist (hariduse infosüsteemi, vajadusel dokumendi põhjal) ja eksamitasu maksmist. Exsam toimub üldjuhul 35-isikulistes gruppides, grupi kõik liikmed lahendavad sama kaasust. Kokku toimub 200 eksami sooritaja kohta 5–6 eksamipäeva aastas, milleks vajatakse 6–8 unikaalset kaasust aastas, võttes arvesse ka eksami korduvat sooritamist. Eksamiga seotud dokumentatsioon on osa Riigikohtu dokumendihaldusest.

- 2023. aastal on alampalga suuruseks 725 eurot. Eksamitasu on töötasu alammäärast üks kolmandik, seega kujuneb eksamitasuks ligikaudu 241,67 eurot.
- Hinnanguliselt võib aastas olla juristieksamil osalejaid kuni 200 inimest. Sellisel juhul laekub eksamitasudelt kokku 48 334 eurot. Prognoositult vabastatakse kuni 5% osalejatest eksamitasu maksmisest. Võttes arvesse eksamitasust vabastamise prognoosi, laekub eksamitasudelt kokku 45 917,30 eurot.
- Riigikohtusse täiendava inimese palkamise kulu on 36 928,80 eurot (brutopalgaks on arvestatud 2300 eurot kuus). Vajatakse inimest, kellel on koolitusnõuniku, koolitusspetsialisti, sekretäri, finantsarvestuse ja/või kommunikatsioonispetsialisti kompetents.
- Arvutitega eksamiruumi rentimiseks kulub aastas eelduslikult 1000 eurot päevas (koos käibemaksuga). Kuna Riigikohtul ei ole sellist arvutitega varutatud ruumi, mis võimaldaks korraldada eksamit korraga kuni 35-le isikule, plaanitakse sobilik ruum rentida. Prognoositult toimub aastas kuni 6 eksamipäeva. Kokku on ruumi rentimisega seotud kulu aastas 6000 eurot.
- Riigikohtu administreerimiskulud võivad olla hinnanguliselt 2500 eurot aastas.
- Eksami infosüsteemi loomisega seotud ühekordne kulu on hinnanguliselt 10 000 eurot ja infosüsteemi üleval pidamisega seotud kulu hinnanguliselt 3500 eurot aastas.

Hinnanguliselt tuleks Riigikohtu eelarvet suurendada 13 011,50 euro võrra aastas.

Muudatuste rakendamine ei mõjuta kohaliku omavalitsuse eeldatavaid kulusid ega tulusid.

8. Rakendusaktid

Eelnõus sätestatakse volitusnorm valdkonna eest vastutavale ministrile (komisjoni ning Tartu ja Tallinna ülikooli arvamust ära kuulates) juristieksami kava kehtestamiseks.

Samuti kehtestatakse valdkonna eest vastutava ministri määrus, milles sätestatakse juristieksami kord.

Eelnõuga sätestatud volitusnormide alusel kehtestatakse rakendusaktid, mis jõustuvad samal ajal seaduse jõustumisega ning on lisatud käesoleva seletuskirja lisadesse.

9. Seaduse jõustumine

Seadus jõustub 1. jaanuaril 2024. Vajalik on piisav aeg, et teha ettevalmistusi juristieksami käivitamiseks.

10. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi kaudu ministeeriumidele ja arvamuse avaldamiseks järgmistele valitsusvälistele isikutele: Riigikohus, esimese ja teise astme kohtud, Riigiprokuratuur, Eesti Advokatuur, MTÜ Eesti Kohtunike Ühing, Õiguskantsleri Kantselei, Notarite Koda, Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda, Patendivolinike Koda, Eesti Juristide Liit, Tartu Ülikool, Tallinna Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool ja Eesti Kaubandus-Tööstuskoda.

Lea Danilson-Järg
Minister